

Å ha foreldre av samme kjønn – hvordan er det, og hvor mange gjelder det?

EIVIND GRIP FJÆR & ELISABETH BACKE-HANSEN

RAPPORT
NR 9/13

Å ha foreldre av samme kjønn – hvordan er det, og hvor mange gjelder det?

EIVIND GRIP FJÆR
ELISABETH BACKE-HANSEN

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 9/2013

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal **fokuser**e på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2013
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-474-5
ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-475-2
ISSN 0808-5013 (trykt)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Hva er situasjonen til barn og unge med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner? I første del av denne rapporten presenteres en kunnskapsoversikt som oppsummerer nyere forskning på dette området. Ett svar er at det foreligger klart mest kunnskap om barn og unge med lesbiske mødre, og noe kunnskap om barn og unge med homofile fedre. Kunnskapsmangelen når det gjelder bifile og transpersoner og deres barn er så stor at rapportens tittel ble «Å ha foreldre av samme kjønn». Dette er imidlertid et viktig resultat i seg selv, som peker hen mot et stort, udekket kunnskapsbehov.

Neste spørsmål er hvor mange barn og unge dette egentlig dreier seg om i Norge, og det diskuteres i rapportens andre del. Igjen viser det seg at tilgangen på informasjon er alt for liten i forhold til det mangfoldet av livssituasjoner vi egentlig snakker om, slik at behovet for ny kunnskap er svært stort.

Vi vil imidlertid understreke at det å få fram hva man ikke har kunnskap om så vel som både hva man har kunnskap om, er svært verdifullt. Vi vil derfor takke Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet for at vi fikk anledning til å gjennomføre dette veldig interessante og lærerike prosjektet. Vi vil også takke leseansvarlige ved NOVA, forsker I Kirsten Danielsen og forskningsleder Lars B. Kristofersen, for gode og relevante kommentarer. Samme takk går til våre oppdragsgivere i direktoratet.

Oslo, august 2013

Elisabeth Backe-Hansen

Eivind Grip Fjær

Innhold

Sammendrag	7
DEL I:	
Situasjonen til barn og unge med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner: En kunnskapsoversikt	
Eivind Grip Fjær og Elisabeth Backe-Hansen	11
1 Innledning	11
1.1 To målsettinger for kunnskapsoversikten	11
1.2 Avgrensning av målgruppene for kunnskapsoversikten	11
1.3 Framgangsmåte	12
1.3.1 Litteratursøk	13
1.3.2 Inklusjons- og eksklusjonskriterier	13
1.4 Innholdet i kunnskapsoversikten	15
2 Ulike måter barnet blir en del av familien på	17
2.1 Barn fra tidligere heterofile forhold	17
2.2 Foreldreskap planlagt innen forhold blant lhbt	18
3 Sammenhenger og konsekvenser for barn av lhbt	20
3.1 Nøytrale konsekvenser	20
3.1.1 Seksuell orientering	20
3.1.2 Kjønsroller	23
3.1.3 Kjønsidentitet	25
3.2 Potensielt problematiske konsekvenser	25
3.2.1 Mental helse	26
3.2.2 Mobbing og relasjoner til jevnaldrende	31
3.2.3 Skoleprestasjoner	34
4 Relasjonen mellom barn og foreldre	36
4.1 Barnas oppfatninger	36
4.2 Foreldrenes oppfatninger	37
4.3 Golombok og kollegers longitudinelle studie – en kort oppsummering	39
4.4 Erich og kollegers studier av adoptivfamilier	42
4.5 Homofile foreldre oppsummert	43
5 Spesielle forhold som kan ha konsekvenser for barna?	45
6 Barnas perspektiv	47
6.1 Foreldrenes åpenhet og når de kommer ut	47
6.2 Å fortelle andre om foreldrenes seksuelle orientering	48
6.3 Stigmatisering og mobbing	50
6.4 Mestringsstrategier	52
6.5 Forhold til lhbt-miljøet	55

7 Metodiske utfordringer ved forskning om lhbt	58
8 Kunnskapshull	60
8.1 Beskrivelser av oppvekster med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner	60
8.2 Med utgangspunkt i hvordan barna blir en del av familien	61
8.3 Fra barn og unges perspektiv	61
8.4 Sammenlikninger med heterofile par og enslige forsørgere	62
8.5 Sammenlikninger mellom lesbiske, homofile, bifile og transpersoner som foreldre?	63
8.6 Familier med flere omsorgsbaser	64
8.7 Fosterfamilier og adoptivfamilier	64
8.8 Samhandling på viktige arenaer for barna	65
8.9 Avslutning	66
Litteratur	68
DEL II:	
Hvor mange barn og unge i Norge vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson?	
Elisabeth Backe-Hansen	73
1 Introduksjon	73
1.1 Begrepsavklaring	74
1.2 Innholdet i denne delen av rapporten	76
2 Informasjon fra offentlig statistikk	77
2.1 Mangel på informasjon om samboerpar og enslige forsørgere	77
2.2 Andel samkjønnede par som har ett eller flere barn fra før	78
2.3 Stebarnadopsjoner	79
2.4 Barn født ved hjelp av assistert befruktning, donorinseminasjon eller surrogati	79
2.5 Mangel på informasjon om samværsordninger/delt fast bosted etter skilsmisse	80
2.6 Mangel på kunnskap om adopsjoner og fosterhjems plasseringer	80
2.7 Oppsummering	81
3 Forslag til ny forskning	83
Litteratur	85
Summary	87

Sammendrag

Denne rapporten har to deler, for det første en kunnskapsoversikt om situasjonen til barn og unge med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner (lhbt), dernest en diskusjon av hvor mange barn og unge i Norge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lhbt.

Kunnskapsoversikten

Kunnskapsoversikten har to problemstillinger. Den første er å skaffe bedre kunnskap om barn som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lhbt, ved hjelp av en oppdatering av nyere norsk og internasjonal forskning som også inkluderer familiekonstellasjoner som adoptivhjem og fosterhjem. For det andre er det en målsetting å skissere områder der det mangler kunnskap, og formulere relevante problemstillinger for videre forskning.

En gjennomgang basert på de vanligste engelskspråklige og nordiske databasene ga i alt 342 treff. I tillegg kom de studiene vi fant gjennom snøballmetoden og ved håndsøk i spesialtidsskrifter innen feltet. Etter nærmere vurdering ble det endelige utvalget på 44 studier utgitt mellom 1989 og 2012, de aller fleste fra England, USA eller Nederland. Det viste seg raskt at den alt overveiende delen av eksisterende forskningslitteratur dreier seg om familier med to lesbiske foreldre, med til dels mange publikasjoner fra samme forskningsgrupper om samme prosjekt. Forskning om familier med to homofile menn har blitt noe vanligere de seneste årene, men er fortsatt vesentlig mindre omfattende. Derimot foreligger det minimalt med studier av bifile foreldre eller foreldre som er transpersoner. Videre har det vært svært vanskelig å finne litteratur om situasjonen for barn og unge som fosterhjemsplusses eller adopteres av foreldre som er lhbt. Følgelig kan det påpekes store kunnskapsmangler allerede i utgangspunktet.

Gjennomgangen starter i *andre kapittel*, der litteratur oppsummeres om de ulike måtene barn blir en del av familien på når minst en av foreldrene er lhbt. Her går det et viktig skille mellom barn som er født i et heterofilt forhold der en, eventuelt begge, foreldre senere kommer ut som lhbt, og barn som er født inn i familier der en eller begge allerede identifiserer seg som

lhbt. Eldre studier dreier seg, egentlig naturlig nok, primært om førstnevnte, mens nyere studier i større grad omhandler sistnevnte kategori.

I *tredje kapittel* diskuteres forskning om sammenhenger og konsekvenser mellom barn og unges situasjon og foreldrenes seksuelle orientering. Kapitlet dekker to hovedtemaer. Det første har vi kalt nøytrale konsekvenser fordi det handler om barna og ungdommenes kjønnsidentitet, kjønnsrolleutforming og seksuelle orientering. Her finner man stort sett ingen forskjeller ut fra familiesituasjon, i det de fleste barna med lhbt-foreldre selv identifiserer seg som heterofile. Samtidig kan de vise en viss større åpenhet i retning av å eksperimentere med ulike former for seksuelle uttrykk.

Det andre temaet i dette kapitlet er potensielt problematiske konsekvenser for barn og unge, for eksempel på områdene mental helse, sosial fungering, skoleprestasjoner og mobbing. Mesteparten av forskningen her omhandler lesbiske mødre, eventuelt sammenliknet med enslige, heterofile mødre eller mødre som lever sammen med barnas fedre. Generelt kan det oppsummeres at man finner få forskjeller mellom disse gruppene, og noen forskjeller i favør av familier med to lesbiske mødre. Konklusjonen det er rimelig å trekke, er at man ikke kan se foreldrenes seksuelle orientering som utslagsgivende. Heller er det snakk om hva slags omsorgs- og utviklingsbetingelser foreldrene tilbyr barna. Med hensyn på problemutvikling for barnas del, vil man snarere være opptatt av risikofaktorer knyttet til omsorgsmiljøet, som rusmisbruk og psykiske vansker for foreldrenes del, vedvarende dårlig økonomi, konfliktfylte skilsmisser osv.

I *fjerde kapittel* skifter fokus til forskning om relasjonen mellom barn og foreldre når en eller begge foreldre er lhbt. Her har vi funnet litteratur både om barns og foreldres synspunkter, samt studier av adoptivbarn. Igjen er imidlertid hovedvekten av forskningen basert på familier med lesbiske mødre. Igjen finner forskerne få forskjeller mellom barn ut fra foreldrenes seksuelle orientering. Noen av resultatene gir også grunn til å reise spørsmål om en del av resultatene er knyttet til foreldrenes kjønn heller enn deres seksuelle orientering, i den forstand at det kan se ut som om kvinner har andre og nærmere relasjoner til barna enn det menn har.

Ettersom mesteparten av forskningen vi har funnet stort sett finner få forskjeller, diskuterer *kapittel 5* kort hvilke oppvekstbetingelser som vanligvis

vurderes som problematiske for barn og unge. Vi argumenterer for at disse betyr mer enn foreldrenes seksuelle orientering.

Et viktig resultat fra kunnskapsoversikten er at studier som bygger på voksnes perspektiver og standardiserte kartlegginger av barna, får et annet fokus enn det som kommer fram når barn og unge intervjues om sine oppfatninger av å ha foreldre som er lhbt. I *kapittel 6* viser vi at når barn og unge spørres direkte, er de primært opptatt av forhold som foreldrenes åpenhet i lokalmiljøet, mulig mobbing på grunn av foreldrenes seksuelle orientering, ulike mestringsstrategier som hjelper, og forholdet til lhbt-miljøet som en ressurs. Dette kapitlet får også fram mangfoldet i barn og unge perspektiver, noe som gjør det nødvendig å være lydhør for barn og unges konkrete situasjon og dagligliv, så vel som å være åpen for at mange ulike måter å forholde seg til omverdenen på kan være nyttig.

Forskningen om barn med lhbt-foreldre, som primært vil si barn med lesbiske mødre, kritiseres ofte for å være metodisk svak. Dette skyldes gjerne at målgruppene er små, at utvalgene er lite representative blant annet på grunn av problemer med å få tak i informanter, at matchingen når det gjelder sammenlikningsgrupper er utilstrekkelig, osv. Noen vil også kritisere forskningen for å være for opptatt av å «bevise» at lhbt-foreldre er minst like gode foreldre som andre. Et slikt mer politisert fokus kan igjen knyttes til at forskningen på feltet oppsto på 1970-tallet, i kjølvannet av at mødre kunne miste omsorgen for barna sine ved skilsmisse på grunn av sin seksuelle orientering. Det betyr at konteksten for forskningen er en annen i dag, og at det nok vil føre til andre tilnæringsmåter til forskningen.

Kapittel 8 avslutter kunnskapsoversikten med en rekke forslag til videre forskning på grunnlag av de kunnskapshullene som er identifisert. Vi argumenterer for at det blant annet er behov for bedre fenomenologiske beskrivelser av oppvekster med foreldre som er lhbt. Videre er det interessant å utforske nærmere om og hva slags betydning barnas måte å bli en del av familien har, og om det har betydning om foreldrene er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner – altså en sammenlikning mellom grupper innen lhbt. Videre mangler det i stor grad forskning om situasjonen til barn og unge med ulike omsorgsbaser, som deler tiden sin mellom flere familie-konstellasjoner der foreldrefigurer som er lhbt inngår. Spørsmålet her vil også

være betydningen av relasjonene mellom barn, foreldre og slekt og nettverk for øvrig, som ikke er berørt i det hele tatt i den litteraturen vi har gjennomgått. Avslutningsvis trekker vi fram behovet for forskning om fosterfamilier og adoptivfamilier, og sist, men ikke minst, samhandling på viktige arenaer for barna som skole, fritid og eventuell kontakt med hjelpetjenester.

I og med at kunnskapshullene vurderes å være store, argumenterer vi helt avslutningsvis for at det vil være en fordel å samle ressursene til få, store, gjerne longitudinelle prosjekter om levekår og oppvekst blant barn og unge med lbht-foreldre, heller enn å dele innsatsen i mange små biter.

Spørsmålet om antall

Andre del av rapporten dreier seg om mulighetene for å estimere hvor mange barn og unge i Norge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lbht, videre om muligheter og begrensninger ved eksisterende statistikk.

En viktig konklusjon er at statistikken gir svar på noen få spørsmål som er knyttet til antall samkjønnede par med barn fra tidligere forhold, antall stebarnadopsjoner og antall registrerte barn tilkommet ved hjelp av assistert befruktning, donorinseminasjon eller surrogati.

Mangfoldet når det gjelder barn med lbht-foreldre er imidlertid vesentlig større enn det offisiell statistikk tilsier, og statistikken blir dermed ufullstendig på sentrale områder som kunne gitt mer presis informasjon. Eksempler på dette er andel enslige forsørgere som er lbht, eller andel familier der mor eller far, og/eller deres partner, er lbht. Resultatene i denne delen av rapporten må derfor ses som en begynnelse på et viktig arbeid med å framskaffe mer presis kunnskap.

Også denne delen av rapporten avsluttes med forslag om videre forskning. For det første foreslår vi en surveybasert studie til medlemmene av interesseorganisasjoner og via andre kanaler, for eksempel web-baserte, men med sikte på å kartlegge situasjonen i Norge i dag. For det andre foreslår vi at det rettes en henvendelse til fosterhjemstjenestene samt de kommunale barneverntjenestene om omfanget av lbht som er fosterforeldre. For det tredje foreslår vi at Statistisk sentralbyrå får en spesialbestilling som kartlegger samværskontakt mellom barn og foreldre som er lbht, uansett hvordan barna har tilkommet.

DEL I:

Situasjonen til barn og unge med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner: En kunnskapsoversikt

Eivind Grip Fjær
Elisabeth Backe-Hansen

1 Innledning

1.1 To målsettinger for kunnskapsoversikten

Denne kunnskapsoversikten har to generelle målsettinger. *Den første* er å skaffe bedre kunnskap om barn som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner (lhbt), ved hjelp av en oppdatering av nyere norsk og internasjonal forskning om hvordan det er å vokse opp i familiekonstellasjoner der minst en av foreldrene er lhbt, eller har kjønnsidentitetsproblematikk. Forskning om adopsjoner og fosterhjems plasseringer hos foreldre med disse ulike typene seksuelle orientering, inkluderes. Ved siden av at eksisterende kunnskap skal systematiseres, er det *for det andre* en målsetting å skissere områder der det mangler kunnskap, og formulere relevante problemstillinger for videre forskning.

I kunnskapsoversikten bruker vi betegnelsen lhbt av hensiktsmessighetsgrunner når det er snakk om alle formene for seksuell orientering eller uttrykk. Ellers skriver vi stort sett betegnelsene helt ut.

1.2 Avgrensning av målgruppene for kunnskapsoversikten

Flere typer familiekonstellasjoner har vært naturlige målgrupper i kunnskapsoversikten, for det første når de aktuelle familiemedlemmene bor sammen. En generell definisjon av «familie» er nettopp foreldre og barn;

husstand¹. For vårt formål kan denne definisjonen presiseres dit hen at en familie består av voksne og barn i samme hushold, der de *voksne har forsørger- og omsorgsansvaret for barnet/barna*. En slik definisjon er nøytral i forhold til hvem de voksne er i forhold til barnet/barna, for eksempel om de er biologiske foreldre, en er steforelder, adoptiv- eller fosterforeldre, av samme eller ulikt kjønn.

En familie kan imidlertid også inkludere voksne som *deler forsørger- og omsorgsansvaret for barnet/barna* selv om vedkommende bor et annet sted, som etter separasjon og skilsmisse, eller hvis homofile og lesbiske får barn sammen, men ikke bor sammen. Spørsmålet vil være hvor mye kontakt barnet/barna skal ha for at vedkommende da skal regnes med. I sin studie av lesbiske og homofile stefamilier inkluderte for eksempel Robitaille & St. Jacques (2009) stefamilier hvis barnet/barna var der mer enn åtte dager per måned. I Norge kan omfanget av samvær variere fra lite eller ikke noe samvær til såkalt delt, fast bosted der barna er rundt halve tiden hos hver av foreldrene. Poenget må imidlertid være at barnet/barna har tilstrekkelig kontakt til at den andre familien inngår som en aktiv del av livene deres.

1.3 Framgangsmåte

Denne litteraturoversikten dreier seg om situasjonen til barn som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lhbt. Følgelig har vi konsentrert oss om empiriske studier der foreldrene har blitt spurt om barna sine, og/eller barn og unge har blitt involvert direkte. Andre studier, som for eksempel fokuserer på foreldrenes oppfatninger, følelser eller opplevelser av foreldreskapet, er derimot ikke inkludert.

I utgangspunktet skulle vi konsentrere oss om litteratur fra 1995 og framover. Dermed ville vi også få med oss litteratursammenstillinger og eventuelt metastudier som var publisert etter dette, men som analyserte publikasjoner fra tidligere år.

¹ Se norsk oversettelse av The Free Dictionary, på <http://no.the.free.dictionary.com/familie>.

1.3.1 LITTERATURSØK

NOVAs bibliotek gjennomførte først litteratursøk i de vanligste, engelskspråklige databasene. *Pro-Questbasene* inkluderer ProQuest Psychology Journals, PsycINFO, Social Services Abstracts og Sociological Abstracts, og her fikk vi til sammen 206 treff. Søk i *Web of Knowledge* ga i alt 50 treff. Følgende søkestreng ble brukt i begge baser: TS=(child* OR young* OR youth* OR adolesc*) AND TS=(LGBT* OR GLBT* OR lesbian* OR homosexual* OR bisexual* OR transperson* OR transgender*) AND TS=("growing up" or raised). Disse treffene gjaldt i hovedsak tidsskriftsartikler, men også til en viss grad avhandlinger og fagbøker.

Deretter ble det gjennomført litteratursøk i nordiske databaser. I *Bibliotekbasen* ble følgende søkestreng brukt: (barn? OR ung?) AND (LHBT? OR lesbi? OR homoseks? OR homofil? OR biseks? OR bifil? OR transperson?) AND (oppvekst? or foreldre?). Her fikk vi i alt 58 treff, hvorav mange publikasjoner forekom flere ganger. Søk i NORART med tilsvarende søkestreng ga i alt 16 treff, i LIBRIS fikk vi 108 treff og i DANBIB 110 treff. De nordiske databasene inneholder langt mer variert litteratur enn de engelskspråklige, i det skjønnlitteratur, debattbøker og -innlegg, lærebøker osv. er inkludert på linje med empiriske artikler og avhandlinger/rapporter. Noen henvisninger i de nordiske basene var også til engelskspråklige litteratur som vi allerede hadde funnet fram til.

I tillegg gjennomførte vi nettsøk, og brukte «snøballmetoden» for å finne fram til mulig litteratur ved hjelp av referanser fra andre fagpersoner, eller referanser i den litteraturen vi allerede hadde samlet inn. Dessuten gjennomførte vi håndsøk i samtlige årganger av tidsskriftet «Journal of GLBT Family Studies».

1.3.2 INKLUSJONS- OG EKSKLUSJONSKRITERIER

Som nevnt over, har vi fokusert på empirisk forskning om barn og unge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lhbt, med «familie» og «oppvekst» presisert som i avsnitt 1.2. Her har vi samlet litteratur der både foreldre og barn/unge har vært informanter. Mange av disse studiene sammenlikner familiekonstellasjoner der foreldrene for eksempel er lesbiske, heterofile eller enslige. Andre studier har involvert barn som nå har blitt voksne, og som har formidlet informasjon om oppveksten sin retrospektivt.

Vi har inkludert studier med både kvantitative og kvalitative tilnæringsmåter, og systematiske oversikter og metastudier der slike har vært å få tak i. Som vi vil se, er imidlertid mesteparten av forskningen om foreldre som er lhbt, basert på relativt små utvalg.

Det endelige utvalget som er inkludert i kunnskapsoversikten, ble på i alt 44 publikasjoner som er utgitt mellom 1989 og 2012, de aller fleste fra enten England, USA eller Nederland, eventuelt komparativt mellom USA og Nederland. Heri inngår seks litteraturoversikter og en metastudie.

Det viste seg også raskt at den alt overveiende delen av eksisterende forskningslitteratur dreier seg om familier med to lesbiske foreldre, med til dels mange publikasjoner fra samme forskergrupper om samme prosjekt i ulike tidsskrifter. Forskning om familier med to homofile menn har blitt noe mer vanlig de seneste årene. Derimot foreligger det minimalt med litteratur som omfatter bifile foreldre eller foreldre som er transpersoner. Videre har det vært svært vanskelig å finne litteratur om situasjonen for barn som fosterhjemsplasseres eller adopteres av foreldre som er lhbt. Følgelig kan vi allerede i utgangspunktet påpeke store kunnskapsmangler her.

I litteraturen finner man uttrykk som «lesbiske og homofile familier», som brukes for å betegne familier hvor foreldrene er lesbiske eller homofile. Forskerne som bruker slike uttrykk, intenderer imidlertid *ikke* å redusere familien til foreldrenes seksuelle orientering.

Følgende studier ble ekskludert:

- Studier av ungdom som identifiserer seg selv som lhbt. Dette er et svært viktig tema, men faller utenfor rammen for denne kunnskapsoversikten.
- Studier som primært fokuserer på foreldrenes situasjon og refleksjoner over foreldreskapet, som følger av deres seksuelle orientering
- Studier som omhandler foreldrenes møte med skolen og ulike hjelpe-tjenester. Dette er også viktige temaer, men av hensyn til rammene for kunnskapsoversikten har vi nøydt oss med å ta med et par eksempler.

Samliv og barn blant voksne som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner er politisk kontroversielt i ulik grad på tvers av land og kontekster innen land. Derfor er det heller ikke overraskende at forskningen om disse

temaene er politisert, og at begge sider i kontroversen om betydningen for barn av å ha foreldre som er lhbt trekker fram forskning som tilsynelatende eller faktisk underbygger deres synspunkter. Særlig i USA har det vært store konflikter innen den amerikanske psykologforeningen (APA) etter at foreningen tok aktivt standpunkt for at lhbt-personer skal anses som like gode foreldre som andre. Denne kontroversen har nok også vært medvirkende til at enkelte studier ikke holder god nok vitenskapelig kvalitet sett med våre øyne. Vi har imidlertid valgt å ikke gå nærmere inn i en gjennomgang av kontroversen i vår kunnskapsoversikt, men har inkludert studier ut fra de utvalgskriteriene vi har funnet fornuftige.

1.4 Innholdet i kunnskapsoversikten

I *kapittel 2* oppsummerer vi litteratur om de ulike måtene barn blir en del av familien på når minst en av foreldrene er lhbt. Her går det et viktig skille mellom barn som er født i et heterofilt forhold der en, eventuelt begge, foreldre senere kommer ut som lhbt, og barn som er født inn i familier hvor en eller begge allerede identifiserer seg som lhbt. I tillegg kommer barn og unge som fosterhjemsplasseres eller adopteres av to foreldre som er lhbt.

Kapittel 3 tar opp forskning om sammenhenger og konsekvenser mellom barn og unges situasjon og foreldrenes seksuelle orientering, og dekker to hovedtemaer. Det første har vi kalt nøytrale konsekvenser fordi det handler om barnas kjønnsidentitet, kjønnsrolleutforming og seksuelle orientering. Det andre temaet er potensielt problematiske konsekvenser for barn og unge, og her har vi funnet studier som handler om mental helse, skoleprestasjoner og mobbing.

I *kapittel 4* presenteres så forskning om relasjonen mellom barn og foreldre når en eller begge foreldre er lhbt. Her har vi både funnet litteratur om barns og foreldres synspunkter. I tillegg inkluderer vi flere studier om familier med lesbiske mødre i regi av den britiske forskeren Golombok og hennes kollegaer, studier av adoptivbarn i regi av den amerikanske forskeren Erich og hans kollegaer, og studier av familier med to homofile menn som foreldre.

Mesteparten av forskningen som vi har funnet, konkluderer med at det ikke ser ut til å bety store forskjeller for barn og unges situasjon om

foreldrene de vokser opp med har heterofil eller annen seksuell orientering. En årsak til dette kan være at det som er problematiske oppvekstbetingelser for barn og unge, har med andre forhold enn foreldrenes seksuelle orientering å gjøre. I *kapittel 5* oppsummerer vi derfor kort hvilke oppvekstbetingelser som vanligvis vurderes som problematiske, og om det finnes forskning som likevel indikerer at noen av disse kan se ut til å være hyppigere forekommende blant foreldre som er lhbt og derigjennom påvirke barnas omsorgssituasjon negativt.

Kapittel 6 er viet forskning om barn og unges egne perspektiver. I *kapittel 3* henviste vi til forskning om ulike utfall for barna, ofte målt ved hjelp av standardiserte kartleggingsinstrumenter. I dette kapitlet ser vi at når barn og unge spørres direkte, er de opptatt av forhold som foreldrenes åpenhet i lokalmiljøet, mulig mobbing på grunn av foreldrenes seksuelle orientering, ulike mestringsstrategier som er mulige å bruke, og forholdet til lhbt-miljøet.

Mye av forskningen vi har gjennomgått, kritiseres for å være metodisk svak. Dette skyldes gjerne at målgruppene er små, problemer med å få tak i informanter som igjen gir antatt lite representative utvalg, osv. Disse spørsmålene diskuteres i *kapittel 7*. *Kapittel 8* avslutter kunnskapsoversikten med en oppsummering av kunnskapshull og forslag om videre forskning.

2 Ulike måter barnet blir en del av familien på

Det er flere ulike måter et barn kan bli en del av familier der en eller flere foreldre identifiserer seg som lesbiske, bifile, homofile eller transpersoner. Ett viktig skille her er mellom barn som er født inn i heterofile forhold hvor en eller begge – det hender – foreldrene senere kommer ut som lhbt og barn som er født inn i forhold hvor en eller begge foreldrene allerede identifiserer seg som lhbt.

2.1 Barn fra tidligere heterofile forhold

Barn kan ha en forelder som er lhbt fordi en forelder i en heterofil familie kommer ut som lhbt etter at barnet er født. Dette kan skje når som helst i oppveksten til barnet. Akkurat når det skjer kan ha noe ulike konsekvenser for barnet, som vi skal se senere. Det er også andre forhold som kan ha konsekvenser for barnet. Om den ene i et heterofilt forhold kommer ut som homofil eller lesbisk kan for eksempel dette føre til skilsmisse, og det kan godt oppstå tilsvarende konflikter om den ene identifiserer seg som bifil eller transperson. En skilsmisse kan også være forårsaket av at den ene i hemmelighet identifiserer seg som homofil eller lesbisk. Det er vel kjent at skilsmisse kan påvirke barn negativt på ulike måter både på kort og lang sikt, og negative konsekvenser etter en skilsmisse knyttet til endring av seksuell orientering behøver ikke skyldes akkurat dette.

Når mors eller fars identifisering som lhbt ender med skilsmisse kan det dessuten oppstå konflikter om barnefordeling, og i alle fall i andre land har seksuell orientering blir dratt inn som et argument mot å la en forelder få hovedomsorgen for barna. Slike konflikter om barnefordeling synes også å ha motivert en del av forskningen om ulike konsekvenser det å ha en eller to lhbt-foreldre har for barna, særlig i perioden etter at denne forskningen for alvor startet i USA fra 1970-tallet (Stacey & Biblarz 2001).

Den ene forelderen kan ha ventet med å komme ut eller hatt problemer med å identifisere seg selv som lhbt pga. stigmatisering eller diskriminering fra omgivelsene. Slike omstendigheter kan, som vi skal se, ha ulike konsekvenser for barnet, og ende med at han eller hun enten legger strategier for

hemmelighold eller blir mobbet på grunn av foreldrenes seksuelle orientering. Frykten for slike konsekvenser for barnet kan igjen lede foreldre som er åpne seg i mellom til å holde det hemmelig for barna at de er lhbt, eller gjøre det klart for barna at dette er informasjon som ikke skal deles med noen andre. Når foreldre kommer ut som lhbt kan de leve som enslige, eller de kan igjen få nye partnere, og disse kan i det daglige fungere som foreldre for barnet, alt avhengig av ansvarsfordelingen med den andre biologiske forelderen.

2.2 Foreldreskap planlagt innen forhold blant lhbt

Mange foreldreskap blant lhbt er også planlagte, og her finner man en serie ulike familiekonstellasjoner og måter barnet kan bli en del av familien på i tillegg til å være barn fra et tidligere, heterofilt forhold (se forøvrig kapittel 2 for en oversikt over ulike familiekonstellasjoner). Det finnes imidlertid klart mest forskning om lesbiske par, og her har det etter hvert blitt relativt vanlig å bli forelder ved donorinseminasjon. En del gjør dette på klinikk, men litteraturen nevner også at slik kunstig befruktning kan ha blitt utført hjemme. For lesbiske par er det da snakk om en mor og en «medmor» eller «sosial mor». En slik ordning er også mulig for par med to bifile kvinner, og for enslige lesbiske. Enkelte kan også gå sammen med andre i en privat ordning hvor for eksempel et homofilt par og et lesbisk par får barn sammen. Ordningen kan gå ut på at det er en forelder fra hvert par, eller at barnet har flere enn to foreldre. Homofile menn kan også få barn med enslige heterofile eller lesbiske kvinner på naturlig vis. En annen måte å få barn på, er ved hjelp av surrogati. Dette er nok mer aktuelt for homofile og bifile menn enn lesbiske og bifile kvinner, og har først blitt mer vanlig de seneste årene.

Et skille trekkes her mellom de som har kjent donor og de som har ukjent donor. Barn med ukjent donor har rett til å få informasjon om sin biologiske far når de fyller 18 år, hvis slik informasjon finnes. Spørsmålet er om det blir et problem for barn eller unge å vokse opp uten å ha kjennskap til den biologiske faren, slik at kjent donor er å foretrekke der dette er mulig. Denne diskusjonen er veldig parallell til den man for eksempel ser i forbindelse med adopsjoner, hvor det argumenteres med at barn har best av å få aldersriktig og saklig informasjon om sitt biologiske opphav så tidlig som

mulig. Samme argumentasjon vil i tilfelle gjelde for barn som er blitt en del av familien gjennom surrogati.

Både ved donorinseminasjon og surrogati vil barnet bli en del av familien fra det er nyfødt. Barn som har levd en tid under andre familieforhold kan komme til familien gjennom adopsjon. I Norge er dette lite utbredt, kanskje spesielt på grunn av regler for adopsjon både innenlands og i de landene en eventuelt kunne adoptert fra utenlands². Det er likevel noe forskning på dette fra USA. Et barn kan også komme til en familie som har registrert seg som fosterhjem, hvor en eller begge foreldre er lhbt. I Norge har biologiske foreldre imidlertid stor påvirkning på hvilke fosterfamilier barnet skal få bo hos, og det finnes kjente episoder med homofile fosterforeldre som ikke får barn boende hos seg fordi deres seksuelle orientering oppfattes som diskvalifiserende av barnets biologiske foreldre.

I det følgende vil vi oppgi hva slags familieform barna lever i, på det detaljnivå som er oppgitt i de studiene vi refererer til. Mange av de mulige familiekonstellasjonene nevnt over finnes det imidlertid svært lite forskning om. Det aller meste av forskningen handler om barn av lesbiske, enten i planlagte familier eller hvor mor i en heterofil familie senere har kommet ut som lesbisk. De fleste studier sammenligner videre heterofile og lhbt, eventuelt heterofile familier, lhbt-familier og eventuelt familier med enslige, heterofile forsørgere, og ikke de ulike familieformene hvor en eller begge foreldrene er lhbt.

² I Norge er det tre muligheter for adopsjon: stebarnadopsjon, utenlandsadopsjon eller adopsjon som barnevernstiltak. Stebarnadopsjon krever samtykke fra den andre av foreldrene/verge, og fra eldre barn og unge selv. Utenlandsadopsjoner krever samtykke fra landet barnet kommer fra, og så langt er det meget uvanlig at slikt samtykke gis hvis adoptivforeldrene er lhbt. Adopsjon som barnevernstiltak krever at barnets foreldre fratras foreldreansvaret med sikte på adopsjon, noe som nesten ikke forekommer. Offentlig statistikk om de ulike adopsjonsformene presenteres i kapittel 2.

3 Sammenhenger og konsekvenser for barn av lhbt

Utgangspunktet for mye av forskningen om barn som vokser opp i familier hvor en eller begge foreldrene er lhbt, synes å være en bekymring enten hos forfatterne eller i samfunnet generelt for at disse barna skal påvirkes negativt eller på andre måter få problemer i større grad enn andre barn. Vi kan dele opp de mulige konsekvensene man har forsket på i to grupper, en hvor utfall barn av lhbt og barn av ikke-lhbt sammenlignes på, potensielt kan slå både negativt og positivt ut for barn av lhbt, og en hvor utfallet er nøytralt, men likevel interessant. Utfall som skoleprestasjoner, mobbing og emosjonelle vansker faller i den første kategorien med potensielt problematiske så vel som positive utfall. I den andre, nøytrale kategorien finner vi utfall som går på seksuell orientering, kjønnsrolleatferd og kjønnsidentitet. Om, for eksempel, flere døtre av lesbiske enn av heterofile par identifiserer seg som lesbiske er dette hverken positivt eller negativt, gitt at det å være lesbisk i seg selv ikke kan vurderes som noe positivt eller negativt (Stacey & Biblarz 2001). For begge kategoriene viser forskningen jevnt over at det ikke er noen eller kun små signifikante forskjeller, og i noen tilfeller viser studier at barn av lhbt kan skåre bedre på mål som vurderes som positive. I det følgende vil vi først diskutere forskning om nøytrale konsekvenser for barn og unge.

3.1 Nøytrale konsekvenser

3.1.1 SEKSUELL ORIENTERING

Det finnes så langt få studier som har sammenlignet fordelingen av seksuell orientering blant barn av lhbt, med fordelingen blant et utvalg heterofile par. Den mest siterte og sannsynligvis mest pålitelige studien gjort hittil, ble gjennomført av Golombok og Tasker (Golombok & Tasker 1996; Tasker & Golombok 1995). De sammenlignet en gruppe barn av lesbiske (n=25) med en gruppe barn oppdratt av heterofile alenemødre (n=21) når de i gjennomsnitt var mellom 23 og 24 år gamle. Studien kan følgelig ikke si noe om betydningen av fraværet av en far. Det var ikke noen signifikant forskjell

mellom de to gruppene voksne barn i antallet som oppgav å være tiltrukket av noen av samme kjønn (Golombok & Tasker 1996:7). Det store flertallet av barna av lesbiske identifiserte seg som heterofile. Bare to av de 25 barna av lesbiske identifiserte seg som lesbisk, og ingen som homofil. Ingen fra gruppen med heterofile mødre oppgav å være lesbisk eller homofil, og forskjellen mellom de to gruppene er ikke signifikant.

I en seinere studie av 18-åringer som inkluderte data fra 18 barn som hadde vokst opp i familier med en lesbisk mor fra de ble født, identifiserte en av dem seg som bifil, resten som heterofil (Golombok & Badger 2010). Her kan også en annen studie av Wainwright og kolleger nevnes (Wainwright, Russell & Patterson 2004). Den sammenlignet 44 barn i alderen 12–18 år fra familier med samkjønnede foreldre fra en stor studie med et tilfeldig utvalg, med 44 barn fra familier med heterofile foreldre. Gruppene var matchet på demografiske variabler. Så få av disse barna oppgav å være tiltrukket av noen av samme kjønn, at forskerne måtte avstå fra å gjennomføre en sammenligning. Det var heller ikke noen forskjell mellom gruppene med hensyn på hvor mange som hadde hatt sex, og det var en ikke-signifikant tendens til at flere barn fra familier med samkjønnede foreldre hadde hatt et romantisk forhold de siste 18 månedene.

I studien til Golombok og Tasker oppgav seks av barna av lesbiske som sa de var tiltrukket av noen av samme kjønn, også at de hadde hatt erfaring med minst et samkjønnet seksuelt forhold. Ingen av barna av heterofile hadde noen slik erfaring. Alle de voksne barna som deltok i studien, hadde dessuten erfaring med minst ett seksuelt forhold med noen av motsatt kjønn. Golombok og Tasker (1996) finner at flere barn av lesbiske enn heterofile har *vurdert* muligheten for å ha et seksuelt forhold til en av samme kjønn. Dette kan tolkes som å gi ytterligere støtte til funnene om at det ikke er noen ulik fordeling i seksuell orientering mellom barn av lhbt og ikke-lhbt i og med at barn av lesbiske i større grad har vært åpne for samkjønnede forhold, men tross denne åpenheten likevel ikke identifiserer seg som lhbt i større omfang. Denne åpenheten er interessant, selv om den synes å ha blitt tonet ned i rapportering av forskningsresultater.

Andre oversikter over eksisterende forskning, som ser på studier gjort lenger bakover i tid enn denne, er også tydelige på at det ikke er noen grunn til

å tro at fordelingen av seksuell orientering blant barn av lhbt er særlig annerledes enn barn av ikke-lhbt (Andreassen 2009:30–31; Brewaeys & Van Hall 1997:7, 11; Innala 2010:6; Kershaw 2000:369; Meezan & Rauch 2005:103). Men seksualitet er i praksis mye mer nyansert enn det gjensidig utelukkende kategorier om «heterofil», «homofil/lesbisk» og «bifil» kan fange opp.

I sin oversiktsartikkel er Stacey & Biblarz (2001) svært kritiske til det de oppfatter som forsøk i forskningen på å stadig bekrefte at det ikke er forskjeller mellom barn av lhbt og barn av ikke-lhbt. De mener at den eksisterende forskningen på det tidspunktet hadde vært mer opptatt av å legitimere lhbt-foreldreskap enn å teoretisere omkring hva som kan være grunnen til at man ikke finner noen kobling mellom foreldrenes og barnas seksuelle orientering (Stacey & Biblarz 2001:163). Poenget deres er at det må være en grunn og at denne bør undersøkes vitenskapelig. Dette kan være spesielt interessant fordi funnene om at det ikke er noen sammenheng mellom foreldre og barns seksuelle orientering stemmer dårlig med mer generelle, eksisterende teorier.

Om seksuell orientering er medfødt og biologisk forankret bør en kunne finne «i det minste noen forskjell i en arvet predisposisjon» for samkjønnet seksuell orientering (Stacey & Biblarz 2001:163). I så fall kunne man også tenke seg en viss forekomst av samkjønnet seksuell orientering blant biologiske søsken. Sosialkonstruktivistiske teorier vil derimot predikere at i en familie med lhbt-foreldre vil barnet befinne seg i omstendigheter som gir det større frihet til å utforske seksuelle relasjoner til personer av samme kjønn (Stacey & Biblarz 2001:163). Når det kommer til seksuell orientering kan ikke Stacey og Biblarz referere til noen studie som viser at fordelingen av ulike seksuelle orienteringer, forstått som klart avgrensede kategorier, er ulikt fordelt blant barn av lhbt og barn av ikke-lhbt (Stacey & Biblarz 2001:170–171). De refererer til Tasker og Golombok sine artikler og fortolker resultatene deres som ble gjengitt over, og et funn om at døtre av lesbiske har flere seksualpartnere enn døtre av heterofile foreldre, og sønner av lesbiske har noen færre enn sønner av heterofile, som indikasjon på at barn av lesbiske er mindre seksuelt konforme enn barn av heterofile (Stacey & Biblarz 2001:171).

Selv om seksuell orientering ikke blir overført fra foreldre til barn, kan det altså synes som om barn av lesbiske har en mindre konform og kategorisk og mer åpen og utforskende holdning til seksualitet og seksuelle relasjoner. Det er ingen god grunn til å anse dette som i seg selv negativt, og det er vitenskapelig interessant som en mulig historisk og sosial variasjon i menneskers seksualitet som ennå er utforsket. Det er også viktig å understreke at Stacey og Biblarz er tydelige på at de anser lhbt-status som en nøytral egenskap, og at de ønsker å bevege forskningen på lhbt-foreldreskap ut av den forsvarsposisjonen den befinner seg i og over i en mer vitenskapelig retning.

Vektleggingen av at barn av lesbiske som oftest er heterofile, har også ført til problemer for barn av lesbiske som selv identifiserer seg som lhbt. I en studie av Goldberg forteller voksne lhb barn av lhb at presset fra omverdenen på dem for å framstå som normale og velfungerende, har fått dem til å utsette prosessen med å komme ut som lhbt selv. De frykter hva andre kan spekulere i om foreldrenes påvirkning og at det «vil ikke se bra ut». For noen av disse voksne barna kom presset også fra foreldrene deres, som var bekymret for at de hadde oppdratt barn som ikke var heterofile (Goldberg 2007).

Det finnes svært lite forskning om den seksuelle orienteringen til barn av transpersoner. Vi har bare klart å identifisere en studie fra 1978 (Green 1978). Et dokument om transpersoner utgitt i 2009 av HES Socialistes LGBT, en fransk organisasjon som kombinerer sosialisme og lhbt-tematikk, har også studien til Green som eneste referanse på dette området. Green sin studie har imidlertid mange mangler. Det er bare 16 barn av transpersoner med i studien, den har ingen kontrollgruppe, og flere barn er så små at det ikke er mulig å gi noen pålitelig rapportering om seksuell orientering. Det Green finner er likevel at samtlige barn av transpersoner hadde heteroseksuell orientering. Han hadde derfor ingen grunn til å anta at foreldres kjønnsidentitet har noen spesiell påvirkning på barnas seksuelle orientering (Green 1978).

3.1.2 KJØNNSROLLER

Flere studier har sett på hvorvidt kjønnsroller kommer ulikt til uttrykk hos barn av lhbt og barn av ikke-lhbt. Brewaeys et al. 1997 finner ingen signifikant forskjell i kjønnsrolleatferd mellom barn av lesbiske unnfanget ved

donorinseminasjon, barn av heterofile unnfanget med donorinseminasjon eller barn av heterofile unnfanget på naturlig måte, dette gjaldt for både guttene og jentene. (Stacey og Biblarz mener derimot at det *er* en signifikant forskjell, 2001: 170). En annen studie som bruker samme test på kjønnsrolleatferd blant barn, finner heller ingen signifikant forskjell mellom familier med lesbiske foreldre eller heterofile mødre, enslige eller med partner (Golombok et al. 2003). En studie sammenlignet barn fra familier med lesbiske mødre, enslige, heterofile mødre og heterofile par på en femininitets-skala og en maskulinitetsskala. Den eneste signifikante forskjellen de fant, var mellom familiene hvor far var til stede og familier uten far til stede. I familiene uten far skåret guttene høyere på femininitetsskalaen enn i familier med en far. Det var imidlertid ingen forskjell for disse guttene mellom familier med en heterofil alenemor og lesbiske mødre. Effekten må altså tolkes som forårsaket av foreldrenes og ikke av deres seksuelle orientering. Det var heller ingen forskjeller mellom familietyperne på maskulinitetsskalaen for guttene, og ingen forskjeller mellom familietyperne på noen av skalaene for jentene (MacCallum & Golombok 2004).

Fulcher et al. (2008) studerte hvorvidt barn av lesbiske og barn av heterofile har like oppfatninger om kjønnsroller i femårsalderen. De fant ingen effekt av foreldrenes seksuelle orientering på barnas kunnskap om stereotype kjønnsroller, i preferanser for maskuline og feminine aktiviteter de kunne tenke seg å delta i, eller i preferanser for maskuline eller feminine yrkesvalg. Barn av lesbiske fant kjønnsrolleoverskridelser begått av gutter – slik som en gutt som går med neglelakk – mindre alvorlige enn barn av heterofile, og dette var den eneste effekten de fant av foreldrenes seksuelle orientering på kjønnsrolleoppfatningene til barna. Goldberg sine informanter, som er barn av lhb-foreldre, oppfatter seg selv som spesielt tolerante, og det kan hende at selv om barn av lhbt oppfører seg relativt konformt mht. kjønnsroller, så er de ikke dømmende ovenfor de som velger å overskride sosiale normer på dette området (Goldberg 2007: 554–6). I Green sin studie av barn av transpersoner oppførte barna seg i tråd med tradisjonelle kjønnsroller og gav, ut fra det alderstrinnet de var på, uttrykk for støtte til dem.

Sett under ett er det ingen grunn til å anta at foreldrenes lhbt-status har særlig betydning for barnas oppfatninger om kjønnsroller eller

kjønnsrolleatferd. Tidligere oversikter over forskningen på området har stort sett funnet det samme (Anderssen, Amlie & Ytterøy 2002:345; Andreassen 2009; Brewaeys & Van Hall 1997:6–7; Innala 2010:8). Et par oversiktsartikler mener enkeltstudier rapporterer mer uklare funn, men den ene refererer kun til studier fra 1987 eller tidligere (Crowl, Ahn & Baker 2008:396; Meezan & Rauch 2005:103). Også på dette punktet er Stacey og Biblarz kritiske til måten tidligere forskere har tolket resultatene sine på. De viser til flere studier hvor døtre av lesbiske i større grad kler seg og leker på måter som ikke er kjønnsrollekonforme, at de i større grad har ambisjoner om å jobbe i yrker som ikke er tradisjonelle kvinneyrker, mens sønner av lesbiske er mindre aggressive (Stacey & Biblarz 2001:168–170). De mener disse funnene antyder at «mødrenes seksuelle orientering interagerer med barnets kjønn på komplekse måter som påvirker kjønnspreferanser og -atferd», og videre at dette er et interessant forskningsfelt fordi det kan si oss noe om hvordan barn lærer seg kjønnede aspekter av kultur og interesser (Stacey & Biblarz 2001:170).

3.1.3 KJØNNSENTITET

Det har ikke lyktes å finne studier gjennomført etter 1995 om kjønnsidentitet hos barn av lhbt. En relativt ny metaanalyse av ulike konsekvenser av å være barn av lhbt sammenligner tre studier av forskjeller i kjønnsidentitet mellom barn av heterofile og barn av lesbiske og homofile. De finner ikke belegg for å tro at det å ha foreldre som er lesbiske eller homofile påvirker ens kjønnsidentitet i særlig grad (Crowl et al. 2008:396–397). Andre oversiktsartikler siterer studier fra 1980-tallet på dette området for å belegge samme poeng om at ingenting i den eksisterende litteraturen kan indikere at barn av lhbt har særlige utfordringer knyttet til kjønnsidentitet (Innala 2010:7; Tasker 1999:156). Det kan synes som om dette ikke lenger er noe tema forskningsmiljøene anser som relevant.

3.2 Potensielt problematiske konsekvenser

En rekke studier har undersøkt om det er forskjeller mellom barn av lesbiske og barn av heterofile par og/eller heterofile alenemødre med hensyn på en rekke ulike, potensielt problematiske utfall. I all hovedsak finner eksisterende

studier at det ikke er noen betydelige eller statistisk signifikante forskjeller mellom barn av lesbiske og barn som vokser opp i familier med heterofile foreldre. Det forekommer imidlertid langt færre studier med barn av homofile, og særlig mangler det studier med barn av bifile og transpersoner.

3.2.1 MENTAL HELSE

De samme forskerne har deltatt i flere studier, og vi skal først se på en serie britiske studier gjort av Golombok og ulike kolleger. Golombok og kolleger (2003) målte ulike aspekter av den psykiske helsen til barn i 5–10-årsalderen med velprøvde spørreskjema som ble fylt ut av mødrene og lærere. Svarene ble vurdert av en barnepsykolog som ble forelagt en detaljert, standardisert beskrivelse av barnets atferd, uten å vite hvilken familietype det enkelte barnet vokste opp i. Forfatterne sammenlignet barn fra 39 lesbiske familier med barn av 60 heterofile alenemødre og 74 heterofile par. De fant ingen signifikante resultater som tyder på at barn som vokser opp med lesbiske foreldre, er mer eller mindre utsatt for psykiske og atferdsmessige problemer enn andre barn. Resultatene gjaldt hyperaktivitet, emosjonelle problemer, atferdsproblemer, sosial atferd og problemer med jevnaldrende. En noe høyere andel barn av lesbiske ble vurdert av barnepsykologen som å ha en psykiatrisk lidelse (13 mot 9 %), men forskjellen var ikke signifikant. Derimot var det flere problemer blant barn som vokste opp med alenemødre enn i familier med to foreldre (Golombok et al. 2003:26–27). En annen, lignende studie av barn som i snitt var seks år gamle, også ledet av Golombok, fant likeledes få forskjeller. De fant likevel at barn av lesbiske og av heterofile alenemødre syntes relasjonelt mer stabile enn barn fra heterofile familier med begge foreldrene til stede. Derimot skåret barna fra heterofile familier med begge foreldrene til stede høyere enn de to andre gruppene på to mål som indikerer framtidig større selvtilit. I denne studien var det ikke noen forskjell mellom barn av heterofile alenemødre og lesbiske mødre på disse målene, slik at forskjellene heller kan skyldes foreldrenes kjønn enn deres seksuelle orientering (Golombok, Tasker & Murray 1997). Når barna fra denne siste studien ble fulgt opp noen år seinere, fant forskerne heller ikke noen indikasjon på at det går dårligere med barn av lesbiske enn andre (MacCallum & Golombok 2008).

I en tidligere studie av voksne barn, hvor forskerne sammenlignet en gruppe som hadde vokst opp i familier med lesbiske mødre med en som hadde vokst opp i familier ledet av en heterofil alenemor, fant man ingen forskjell mellom de to gruppene på mål på tester for depresjon og angst (Tasker & Golombok 1995). En studie som også så spesielt på barn i fire- til åtteårsalderen som var unnfanget med donorinseminasjon (DI), sammenlignet barn av lesbiske unnfanget med DI, barn av heterofile unnfanget med DI og barn av heterofile unnfanget på naturlig vis. Gruppen som skilte seg ut her var barn fra heterofile familier unnfanget med DI, som skåret signifikant høyere på en test for emosjonelle og atferdsmessige vansker (Brewaeys, Ponjaert, Van Hall & Golombok 1997:1355–1356).

En annen gren av forskningen om barn av lhbt stammer fra Bos fra Nederland og Gartrell fra California som har gjennomført flere studier både sammen og hver for seg. I en studie av ti år gamle barn unnfanget med donorinseminasjon av lesbiske i USA, sammenlignet Gartrell og kolleger bl.a. disse barnas sosiale kompetanse og psykiske kjennetegn som selvkontroll, aggresjon og lignende, basert på et hyppig brukt og internasjonalt validert kartleggings skjema (CBCL)³. Som gruppe skilte barna i undersøkelsesgruppa seg bare fra normen ut fra at de hadde færre problemer med utagerende atferd. Ut over dette var de som barn flest. De var også mindre utsatt for fysisk og seksuell mishandling enn det som er vanlig (Gartrell, Rodas, Deck, Peyser & Banks 2005). I en oppfølging av disse barna når de hadde blitt 17 år gamle ble igjen disse tenåringene sammenliknet med normen fra en tilsvarende studie av ungdom. Blant 15 ulike sosiale og psykiske variabler var ungdommene i Gartrell et als studie innen normalområdet på åtte mål. Videre kom de bedre ut på sosial kompetanse, akademisk kompetanse og kompetanse totalt, og hadde færre sosiale problemer, var mindre aggressive, brøt regler sjeldnere og eksternaliserte problemer i mindre grad (Gartrell & Bos 2010).

³ Child Behaviour Checklist (CBCL) er en hyppig brukt metode for å identifisere problematferd hos barn. Det er en komponent i «The Achenbach System of Empirically Based Assessment» som ble utviklet av amerikaneren Thomas M. Achenbach.

I en annen studie gjennomført av samme forskningsgruppe ble de samme ungdommene matchet med et utvalg ungdommer som hadde vokst opp i heterofile familier. Variablene i denne studien (van Gelderen, Bos, Gartrell, Hermanns & Perrin 2012) dreier seg om selvurdert livskvalitet, slik som «jeg føler meg alene» og «jeg føler meg tilfreds med meg selv». Ungdommene som hadde vokst opp i heterofile familier, ble trukket fra et stort utvalg som hadde svart på alle de samme spørsmålene i en annen studie, slik at utvalgene med barn av lesbiske og barn av heterofile var helt likt på de demografiske variablene for kjønn, etnisitet og foreldrenes utdanning. Forskerne fant ingen forskjeller, verken basert på familiebakgrunn, ungdommens kjønn eller for samspillet mellom familiebakgrunn og kjønn. Forskerne hadde informasjon om hvorvidt ungdommene som var barn av lesbiske kjente til hvem donoren var, og testet om det var en forskjell i livskvalitet mellom disse to gruppene, men det var det ikke. Heller ikke her spilte kjønn noen rolle.

Det er gjort en lignende studie av nederlandske barn av lesbiske i alderen fire til åtte år som er sammenlignet med et tilsvarende utvalg barn av heterofile. Heller ikke her ble det funnet noen forskjell mht. internaliserende eller eksternaliserende problematferd⁴ mellom barn fra de to familietyper. Det var derimot en forskjell mellom gutter og jenter, hvor guttene viste større grad av eksternaliserende problematferd (Bos, Balen & Boom 2007).

Andre studier som ikke springer ut av de to ovennevnte forskningsmiljøene, bekrefter resultatene om at det ikke er noen grunn til bekymring angående den mentale helsen til barn som vokser opp i familier hvor minst en av foreldrene er lesbiske eller homofile. En studie fra USA sammenlignet to grupper med sju år gamle barn unnfanget med DI og født av henholdsvis lesbiske og heterofile mødre. De to gruppene ble sammenlignet med samme metoder som av Gartrell og kolleger (2005) nevnt over. Heller ikke denne studien fant forskjeller på noen av målene for psykososial utvikling (Chan, Raboy & Patterson 1998).

⁴ Dette er to vesentlige dimensjoner i CBCL. Internaliserende problematferd dreier seg om «innoverrettede» problemer som tilbaketrekning og tristhet, mens eksternaliserende problematferd dreier seg om «utoverrettede» problemer som aggressivitet og utagering.

En annen studie fra USA basert på et tilfeldig utvalg, sammenlignet en gruppe 12–18-åringer født av lesbiske mødre med en matchet gruppe født av heterofile mødre. Barna ble blant annet testet for symptomer på depresjon og angst. Et mål på selvtillit var også inkludert. Det var ingen signifikante forskjeller verken for familietype, kjønn eller samspillet mellom disse (Wainright et al. 2004).

En britisk studie undersøkte den mentale helsen til 18 ungdommer i alderen 12–16 år, som var blitt identifisert som barn som hadde vokst opp i familier med lesbiske mødre i forbindelse med en større undersøkelse. Ungdommene hadde blitt kartlagt med hensyn på en serie ulike mentale problemer, som depresjon, angst, tvangstanker, fobier etc. På noen av disse målene lå barna fra lesbiske familier i snitt lavere enn barna fra heterofile familier, på noen på samme nivå og på noen over, men det var ingen systematikk i disse forskjellene, og ingen av dem var signifikante (Rivers, Poteat & Noret 2008).

Det er også gjennomført en studie av effekter av adopsjon på den kognitive og psykososiale utviklingen hos barn som kommer fra fosterhjem (Lavner, Waterman & Peplau 2012). Studien tok utgangspunkt i tidligere funn som viser at adopsjon har en positiv effekt på barn som i utgangspunktet er svært utsatt, og ønsker å undersøke om effekten var den samme om barnet adopteres inn i familier hvor adoptivforeldrene er homofile eller lesbiske. Barna var mellom fire måneder og åtte og et halvt år gamle da studien startet. Barna ble testet henholdsvis to måneder, ett år og to år etter adopsjonen. Siden forskerne ikke fant noen forskjeller mellom barna som ble plassert hos lesbiske og de som ble plassert hos homofile, slo de sammen disse til en gruppe når de skulle se om foreldrenes seksuelle orientering hadde betydning. Verken for kognitiv eller psykososial utvikling hadde det noe å si om foreldrene var homofile eller lesbiske til forskjell fra heterofile. Forskerne fant en signifikant forskjell for internaliserende problemer to måneder etter adopsjon, hvor barn som var adoptert av homofile og lesbiske hadde færre slike problemer, men forskjellen var mindre og ikke signifikant ved de to neste målingene. Forskerne undersøkte også hvordan barna skåret på en rekke ulike risikofaktorer før de ble adoptert – slik som morens rusmisbruk under svangerskapet, lav fødselsvekt, alder ved adopsjon, antall tidligere

plasseringer, rusmisbruk etc. De fant da at barna som ble adoptert av homofile og lesbiske skåret høyere totalt på et mål av antall risikofaktorer, noe som vil si at disse barna jevnt over var en enda mer utsatt gruppe barn enn den som ble adoptert av heterofile. For begge familiegruppene gjaldt det at slik tidligere forskning skulle tilsi, hadde barna jevnt over en signifikant forbedring i kognitiv utvikling etter adopsjon, og de holdt seg innenfor normalen mht. psykososiale problemer (Lavner et al. 2012).

Tilsvarende finner heller ikke Averett og kolleger (2009) at psykiske problemer hos adopterte barn i de to alderskategoriene halvannet til fem år og seks til 18 år har noen sammenheng med adoptivforeldrenes seksuelle orientering. De kommenterer imidlertid flere svakheter med utvalget som kan ha påvirket forskjeller i resultatene mellom gruppene heterofile foreldre og homofile/lesbiske foreldre. For eksempel ble de to gruppene rekruttert på ulike måter, og dessuten er det stor forskjell på antallet respondenter i de to gruppene (Averett, Nalavany & Ryan 2009).

Basert på alle disse nullfunnene fra tidligere studier er det ikke noen grunn til å anta at barn av lesbiske er noe mer utsatt for psykiske problemer og har dårligere mental helse enn andre barn. Tidligere oversikter som også har sett på studier gjort lenger bak i tid, bekrefter tendensen i studiene som er gjennomført etter 1995 (Allen & Burrell 1997:29; Anderssen et al. 2002:343; Crowl et al. 2008:397; Innala 2010:13–16; Meezan & Rauch 2005:103). Som flere påpeker, er tendensen blant de få signifikante forskjellene som er funnet at barn av lesbiske har det bedre enn andre barn når det kommer til mental helse (Meezan & Rauch 2005:103; Stacey & Biblarz 2001:171). Dette betyr ikke at ingen barn av lhbt har dårlig mental helse, men en kan anta at prosessene for hvordan disse problemene oppstår ikke er særlig annerledes for disse barna enn for barn flest, og at det ikke er noen grunn til bekymring. Det gjenstår imidlertid forskning om barn av homofile, bifile og transpersoner på dette området (Anderssen et al. 2002:343).

3.2.2 MOBBING OG RELASJONER TIL JEVNALDRENDE

Om en går fra individfokuserte utfall over på mer sosiale utfall, er barnas relasjoner til jevnaldrende og om de utsettes for mobbing viktig, bl.a. for trivsel og selvtillit. I flere av studiene vi har lest, er mobbing inkludert i mer omfattende mål på relasjoner til jevnaldrende. Vi kan dele spørsmålet i to former for mobbing: den som ikke skiller seg fra mobbing barn ellers kan oppleve, og den som tar spesielt utgangspunkt i at foreldrene er lhbt, dvs. at barna mobbes fordi foreldrene tilhører en seksuell minoritet eller har kjønnsidentitetsproblematikk. Vi skal se nærmere på den sistnevnte formen for mobbing nedenfor, i delen som omhandler barnas eget perspektiv. I målene som gjennomgås her er det stort sett bare målt om barn av lhbt er mer utsatt for mobbing enn barn av heterofile uten kjønnsidentitetsproblematikk.

I de britiske studiene gjort av Golombok og kolleger, som vi også har beskrevet over, er barnas forhold til jevnaldrende tatt opp i flere studier. I 2003-studien (barn av lesbiske $n=39$, barn av heterofile som bor med begge foreldrene $n=74$, barn av heterofile som bor med bare mor $n=60$), svarte de sju år gamle barna på en tidligere utviklet test på hvordan de selv oppfattet sin relasjon til andre barn. Forskerne fant ingen signifikante forskjeller mellom noen av gruppene, men det var en tendens til at barn av alenemødre (heterofile og lesbiske) oppfattet seg som mindre akseptert enn barn fra familier med begge foreldrene (heterofile og lesbiske) til stede. En annen test i samme studie, brukte fem ulike mål på barnas oppfatninger av egen deltakelse i omsorgshandlinger, isolasjon, inkludering og aksept fra jevnaldrende og negativ affekt blant jevnaldrende. Det var ingen forskjeller mellom gruppene mht. mors seksuelle orientering, men en tilsvarende tendens til at barn fra familier med en forelder til stede oppfattet seg som mindre akseptert av sine jevnaldrende enn barn fra familier med to foreldre (Golombok et al. 2003:28–29). Studien av seksåringer fra 1997 (barn av lesbiske: $n=28$, barn av heterofile som bor med begge foreldrene: $n=38$, barn av heterofile som bor med bare mor $n=41$) viste lignende nullfunn (Golombok et al. 1997). Når dette utvalget ble fulgt opp seks år senere, ble mødrene spurt om barnet bekymret seg over forholdet det hadde til andre barn på skolen og om de selv oppfattet at barna hadde problemer med jevnaldrende. Barnet ble spurt om

det opplevde mobbing og hvor alvorlig den var. Disse variablene ble slått sammen som mål på barnets forhold til jevnaldrende, og man fant ingen signifikante forskjeller mellom noen av de tre gruppene barn av lesbiske, barn som levde med en enslig, heterofil mor, og barn fra heterofile familier med begge foreldrene til stede. Det er en tendens til at de to førstnevnte gruppene med mødre mener barna bekymrer seg mer og at de oppfatter problemer med jevnaldrende i større grad enn i sistnevnte. Tendensen var motsatt for mobbing rapportert av barna, hvor barn fra heterofile familier med begge foreldrene til stede opplevde mer mobbing (MacCallum & Golombok 2008:1414–1415).

De samme forskerne fant heller ingen forskjeller mellom de som hadde vokst opp med lesbiske foreldre og de som hadde vokst opp med en enslig mor i sin studie av unge voksne som i snitt var 23,5 år gamle da de ble intervjuet (n=25). Når en ser på tendensene i materialet, er de likevel bare i retning av at barna av lesbiske i større grad hadde opplevd erting fra jevnaldrende, og at de i større grad hadde fått negativ oppmerksomhet med utgangspunkt i morens eller deres egen seksualitet, og at den var mer vedvarende. Men forskerne kan altså ikke utelukke at disse forskjellene skyldes tilfeldigheter (Tasker & Golombok 1995:210). Det kan også være verdt å nevne at disse voksne barna av lesbiske tilhørte en tidligere generasjon enn barna i de senere studiene, og at om tendensen i materialet skyldes morens seksuelle orientering så kan forskjellen mellom de voksnes minner i studien fra 1995 og rapportene fra barna i studien fra 2003 skyldes historiske endringer i synet på lesbiske som mødre (Golombok et al. 2003; Tasker & Golombok 1995).

I Wainright og kollegers studie (2004) var det ingen forskjell mellom de 44 18-åringene med lesbiske foreldre og den matchede gruppen med heterofile foreldre når det gjaldt «problemer på skolen». Dette målet var satt sammen av flere variabler som både inkluderte problemer med klassekamerater og med å få gjort hjemmelekser (Wainright et al. 2004:1892). Rivers og kolleger sammenlignet to grupper 12–16-åring hvor 18 var barn av lesbiske par og 18 var barn av heterofile par som var matchet med den første gruppen på demografiske variabler (skole, årskull, alder, kjønn, seksuell orientering, etnisitet og om de fikk økonomisk støtte). Barna var identifisert

og dataene matchet med en skoleundersøkelse hvor totalt 2002 barn hadde deltatt. På en test av erfaringer med mobbing fant forskerne ingen signifikante forskjeller mellom de to gruppene, og på et spørsmål om de *ikke* hadde blitt mobbet inneværende semester, svarte flere barn av lesbiske positivt enn den andre gruppen. Dette ble bekreftet i en annen del av undersøkelsen hvor barna ble spurt om hvilke bekymringer de hadde, der ingen barn av lesbiske oppgav å bli mobbet, mens to fra den andre gruppen svarte at de ble det – en ikke-signifikant forskjell. Den eneste signifikante forskjellen var her at flere barn av lesbiske enn barn av heterofile oppgav å ikke ha noen bestemte bekymringer i det hele tatt (Rivers et al. 2008:130–131).

En annen studie sammenlignet 14 barn adoptert av homofile og lesbiske og 66 barn adoptert av heterofile, alle i alderen 11–19 år, på b.l.a. «tilknytning til jevnaldrende», og fant heller ingen signifikante forskjeller (Erich, Kanenberg, Case, Allen & Bogdanos 2009:402).

På bakgrunn av disse studiene som er gjennomført etter 1995, er det altså ingen spesiell grunn til å anta at barn av lesbiske og homofile er mer utsatt for mobbing eller andre problemer i relasjon til venner og andre jevnaldrende. Dette bekreftes stort sett av andre oversikter over forskningen på tema (Innala 2010:11–12; Kershaw 2000:369). Noen oversiktsartikler mener likevel at resultatene ikke er entydige, og at det *kan* være en noe større utsatthet blant disse barna (Anderssen et al. 2002:344–345; Andreassen 2009:24–27; Meezan & Rauch 2005:103–104). Det ser imidlertid ut som om denne oppfatningen skyldes at noen forskere legger spesiell vekt på fortellinger om stigmatisering på bakgrunn av foreldrenes seksuelle orientering, samtidig som de skiller denne fra annen mobbing. Om en først finner at barn av lhbt er like utsatt for mobbing som andre, og så oppfatter stigmatisering som *et tillegg*, vil det se ut som om disse barna er noe mer utsatt. Det er likevel viktig å huske på at all mobbing kan ha ulikt fokus – på kropp, økonomi, sosial status, etnisitet, egen seksuell orientering, etc. Det er ikke uten videre meningsfullt å skille det å ha foreldre som er lhbt ut fra en slik liste og så se dette som en tilleggsbelastning. For å foreta en meningsfull sammenligning bør en enten velge å oppgi tall på alle formene for mobbing hver for seg, eller å samle alle formene i en kategori. I kapittel 6 kommer vi

tilbake til stigmatisering og mobbing som tar utgangspunkt i foreldrenes seksuelle orientering og hvordan barna mestrer dette.

3.2.3 SKOLEPRESTASJONER

Enkelte studier har også sett på om det er en forskjell i hvor bra barn av lesbiske gjør det på skolen sammenlignet med andre barn, og om de har et lignende forhold til skolen og skolearbeid. Jevnt over er det få forskjeller, og de forskjellene som dukker opp peker i retning av at barn av lesbiske gjør det bedre på skolen enn andre, men at dette kan skyldes foreldrenes kjønn heller enn deres seksuelle orientering.

I USA sammenlignet Wainright og kolleger karaktersnittet til 12–18 år gamle barn av lesbiske (n=44) med et matchet utvalg barn av heterofile (n=44), og fant ingen signifikant forskjell. Det er heller ikke en klar tendens i dataene – sønner av lesbiske hadde høyere karaktersnitt enn sønner av heterofile, og døtre av lesbiske hadde lavere karaktersnitt enn døtre av heterofile. De stilte også flere spørsmål som samlet skulle måle ungdommenes forhold til skolen – om de følte seg trygge der, om de følte at de var en del av skolen, om de følte seg som en del av studentmassen, om de trivdes på skolen og om lærerne var rettferdige. Her fant de en signifikant forskjell som viste at barn med lesbiske foreldre hadde et bedre forhold til skolen enn barn av heterofile. Sønnen av lesbiske er de som oppgir å ha det beste forholdet til skolen av alle fire grupper, selv om det ikke er noen signifikant kjønnseffekt (Wainright et al. 2004:1892).

I Gartrell og Bos' studie fra USA, av 17 år gamle barn av lesbiske (n=78), ble mødrene blant annet spurt om barnas kompetanse i skole-sammenheng. Ut fra de lesbiske mødrenes svar var disse barnas kompetanse signifikant høyere enn normalen. Resultatene ble ikke sammenlignet med et matchet utvalg eller en gruppe trukket fra samme populasjon (Gartrell & Bos 2010).

En tredje studie av britiske 12-åring, har slått sammen mødrenes svar på hvor interessert barna er i skolearbeid med barnas egenrapporterte interesse og selvtillit i skolearbeidet. De sammenlignet resultatene for barn av lesbiske (n=25), barn fra heterofile familier med begge foreldrene til stede (n=38) og barn av heterofile alenemødre (n=38). Det var ingen signifikante

gruppeforskjeller, og tendensen i materialet er at barn av lesbiske og barn som vokser opp med en heterofil alenemor skårer bedre på alle de tre målene som er slått sammen. Altså er også her en ikke-signifikant tendens til at barn av lesbiske gjør det bedre på skolen. En kan imidlertid ha en mistanke at dette skyldes foreldrenes kjønn og ikke deres seksuelle orientering, ettersom det er meget liten forskjell mellom barn av heterofile alenemødre og barn av lesbiske (MacCallum & Golombok 2008:1414). Andre forskningsoversikter har ikke lagt vekt på dette temaet.

For å oppsummere er det i flere studier, nesten utelukkende av barn av lesbiske, undersøkt om foreldrenes seksuelle orientering har en sammenheng med potensielt problematiske utfall for barna. Dette er målt på ulike måter, i ulike vestlige land og over tid. Ut fra resultatene i disse studiene må vi konkludere med at det ikke finnes noe belegg for å hevde at barn av lesbiske er noe mer utsatt når det kommer til mental helse, sosiale relasjoner eller skoleprestasjoner. Det foreligger ikke tilstrekkelig forskning om barn som vokser opp med to homofile foreldre til å kunne trekke tilsvarende konklusjoner, og det foreligger omtrent ingen forskning om barn av bifile eller transpersoner.

4 Relasjonen mellom barn og foreldre

Hvordan det går med barna er ikke den eneste måten en kan finne ut om lhbt's utøvelse av foreldreskapet er på linje med andres. En kan også se på hva slags forhold barna har til sine foreldre, hvordan familien fungerer som helhet, om fraværet av ett kjønn blant foreldrene i familien har uheldige konsekvenser for barna osv. I flere av studiene vi har diskutert over, har respondentene også blitt spurt om relasjonen mellom barna og foreldrene, eller relasjonen er blitt vurdert på grunnlag av videopptak av interaksjonen eller andre former for kartlegginger. Både barn og foreldre er spurt, og relasjonene er vurdert på mål som varme, maktbruk og respekt for autonomi.

4.1 Barnas oppfatninger

Wainright og kolleger stilte 12–18-åringene i sin studie (n=44) fem spørsmål som til sammen målte hvordan de oppfattet foreldrenes varme og omsorg for dem. Barn av både lesbiske og heterofile vurderte relasjonene som varme og omsorgsfulle, og det var ingen statistisk signifikante forskjeller mellom gruppene (Wainright et al. 2004:1892). Tasker og Golombok ba de unge voksne (i snitt i alderen 23,5 år, n=25) i sin studie om å rangere forholdet til mødre sine på en firepunktsskala fra veldig negativt til veldig positivt. Det var ingen signifikant forskjell i svarene om mor/barn-forholdet mellom gruppene av barn av lesbiske og av heterofile alenemødre. Respondentene ble også spurt om å rangere forholdet til mors partner, som for barna av lesbiske kunne være samme partner som det hadde vært hele barndommen, mens for barn av alenemødre var menn moren hadde hatt som partner, men som ikke var deres biologiske far. Her fant de en signifikant forskjell, hvor respondentene som var barn av lesbiske vurderte forholdet til mors partner som bedre enn barn av heterofile alenemødre (Tasker & Golombok 1995). Det kan imidlertid diskuteres om det er meningsfullt å sammenligne disse to gruppene slik, ettersom forskerne ikke kontrollerer for lengde på forholdet og lengde på eventuelt samboerskap mellom mor og partneren, og det ikke er usannsynlig at de lesbiske mødre hadde mer stabile partnerforhold enn alenemødrene. Det er også mulig at det er snakk om en kjønnseffekt, hvor

barna har bedre forhold til kvinnelige enn mannlige omsorgspersoner, Problemet med dette resultatet er at studien inneholder for mange usikre forhold som det burde vært kontrollert for.

4.2 Foreldrenes oppfatninger

I Bos og kolleger sin nederlandske studie (lesbiske familier n=100, heterofile familier n=100) fylte foreldrene ut skjemaer som kartla hvor emosjonelt involvert de var i barna sine, hvor opptatt («concerned») de var av barnet sitt, hvor mye de brukte makt og hvor mye de brukte forståelsesorienterte samtaler i oppdragelsen. Foreldrene ble også filmet mens de interagererte med barna, og dataene ble kodet av en person som ikke kjente til vedkommendes seksuelle orientering på variabler som støttende tilstedeværelse, respekt for barnets autonomi og struktur og grensesetting. Det var en signifikant forskjell mellom de lesbiske mødre som var biologiske mødre til barnet og heterofile mødre når det gjaldt emosjonell involvering, hvor de lesbiske mødre var mest involvert (i tabellen er ikke forskjellen markert som signifikant, men forfatterne skriver dette i teksten). De heterofile mødre skåret derimot høyere på struktur og grensesetting. Medmor var mer emosjonelt engasjert og mer opptatt av barnet sitt enn heterofile fedre, viste større respekt for barnets autonomi og de brukte mindre makt og mer forståelsesorientert samtale i oppdragelsen (Bos et al. 2007).

En annen nederlandsk studie konstruerte mål på interaksjonen mellom barnet og hver av foreldrene for tre ulike grupper foreldre: 30 lesbiske som hadde fått barnet med DI, 38 heterofile par som hadde fått barnet med DI og 30 heterofile foreldre som hadde fått barnet på vanlig måte. Målet ble konstruert ut fra halvannen timer lange strukturerte intervju, og la spesielt vekt på tema relatert til disiplin/oppdragelse og barnets bekymringer og angst. For mødre var det ingen forskjell mellom gruppene, mens kvaliteten på interaksjonen mellom de lesbiske medmødrene og barna var signifikant bedre enn for fedrene i de to andre gruppene. Faktisk skåret medmødrene best av alle, høyere enn alle de biologiske mødre. En svakhet med denne studien er imidlertid at fedrene ofte ikke var til stede ved intervjuet, og deres skåre har da i ca. en tredjedel av tilfellene blitt konstruert ut fra morens uttalelser om interaksjonen mellom faren og barnet. Det var likevel ingen

signifikant forskjell mellom skårene for fedre som rapporterte selv og de som fikk skåren kalkulert på grunnlag av partnerens utsagn (Brewaeyts et al. 1997).

I en engelsk studie spurte Golombok og kollegaer mødre og medmødre i lesbiske familier (enslige n=20, par n=19) og mødre og fedre i heterofile familier (par n=74, enslig mor n=60) om ulike aspekter ved relasjonen de hadde til barna sine. De mødre som ikke hadde en partner, ble intervjuet alene og kategorisert som alenemor. Dette gir fire ulike familiefomer som ble sammenlignet, for å undersøke om det er familiestrukturen eller foreldrenes seksuelle orientering som har noe å si. Barna var sju år gamle da foreldrene ble intervjuet. Forskerne delte opp variablene for (biologisk) mors relasjon til barnet i fire kategorier: varme, konflikt, overvåkning/oppsyn og lek.

Resultatene gir ikke noe entydig bilde. Av de fire variablene under «varme» var det ingen signifikante forskjeller for foreldrenes «uttrykte varme» overfor barnet, eller deres emosjonelle engasjement i barnet. På en variabel som samlet forhold som om mor og barn satte pris på hverandres selskap, om de viste følelser for hverandre og om moren tok ansvar for å oppdra barnet, var det en signifikant forskjell ut fra familiestrukturen, hvor de enslige mødre av begge seksuelle orienteringer skåret lavere. En tilsvarende forskjell ble funnet på en variabel som målte hvor mye moren gledet seg over å være mor. På de tre variablene for konflikt var det ingen forskjeller på frekvens av konflikter, men konfliktene var vurdert som mer alvorlige i gruppen av enslige mødre av begge seksuelle orienteringer. Lesbiske mødre som gruppe dasket barna sine signifikant sjeldnere enn heterofile mødre. Når det kom til overvåkning/oppfølging var det ingen signifikante forskjeller. For de sju variablene om lek ble det funnet forskjeller for både seksuell orientering og familieform på variabelen for fantasilek, hvor gruppen lesbiske mødre og gruppen enslige mødre (som da til dels overlapper) begge deltok i mer fantasilek med barnet enn de andre foreldrene. Lesbiske mødre lekte også mer innendørs med barna enn de andre foreldrene, mens det ikke var noen forskjeller mellom noen av gruppene når det gjaldt TV-titting, tegning/skriving/lesing, byggesett, fysisk lek eller for hvor mye foreldrene likte å leke med barna (Golombok et al. 2003:25).

Forskerne kommenterer at disse resultatene ligner de fra tidligere studier ved at de jevnt over viser positive relasjoner mellom mor og barn uavhengig av seksuell orientering (Golombok et al. 2003:29). De sammenligner også mødrenes partner sitt forhold til barnet på noen av de samme variablene, dvs. medmødrene og fedrene. Det var jevnt over få signifikante forskjeller mellom disse to gruppene på de 13 variablene som ble sammenliknet. Av de tre signifikante forskjellene forskerne fant, ser det ut til at medmødrene er noe mindre emosjonelt engasjert i barnet enn fedrene, men at de til gjengjeld slår barnet sjeldnere og leker mer med dem innendørs. Forskerne legger her til at kun halvparten av medmødrene hadde vært en del av familien i hele prosessen fra barnet ble unnfanget, men at de har for få respondenter til å kunne teste noen hypotese om det er dette som gjør at medmødrene som gruppe ikke er like emosjonelt engasjert i barna som fedrene (Golombok et al. 2003:30).

4.3 Golombok og kollegers longitudinelle studie – en kort oppsummering

Susan Golombok har med ulike kolleger fulgt et utvalg barn av lesbiske i tre runder, hvor de har spurt både mødre og barna deres om en serie forhold som er relevante for relasjonen mellom dem. I den første studien undersøkte Golombok og kolleger barn som i snitt var 6 år gamle på hvor trygge de var i sin tilknytning til foreldrene (barn av lesbiske n=30, barn av enslige heterofile mødre n=42, barn av heterofile som bor med begge foreldrene n=41). Barna ble vurdert ut fra hvordan de reagerte på en serie bilder som viste ulike former for adskillelse mellom foreldre og barn. Metoden er brukt flere ganger i ulike studier av tilknytning mellom foreldre og barn, og inkluderer mål på om barnet vurderer adskillelsen som negativ og om barnet gir uttrykk for å mestre adskillelsen.

Forskerne fant en signifikant forskjell hvor barn som kom fra heterofile familier med begge foreldrene til stede var mindre trygge i sin tilknytning til foreldrene enn barn fra familier hvor mor var lesbisk eller bare deres heterofile mor var til stede. Det var imidlertid ikke noen forskjell mellom de to sistnevnte gruppene, noe som kan tyde på at forskjellen skyldes kjønn og ikke seksuell orientering (Golombok et al. 1997). Ut fra et lengre intervju

vurderte de også moren langs tre dimensjoner som å vise varme i forhold til barnet, kvaliteten på interaksjon mellom mor og barn og emosjonell involvering fra moren. Her fant forskerne en signifikant forskjell mellom lesbiske og heterofile alenemødre på den ene siden og heterofile mødre med far til stede på den andre, hvor sistnevnte ikke uttrykte samme grad av «varme» som førstnevnte. Når det gjaldt interaksjon mellom mor og barn, var det signifikante forskjeller mellom alle grupper, hvor lesbiske mødres interaksjon ble vurdert som best, dernest heterofile alenemødres og til sist mødre i heterofile familier hvor far er til stede. Det var ingen signifikant forskjell mellom mødrenes emosjonelle involvering i barnet, men tendensen var at her skåret de heterofile alenemødrene best (Golombok et al. 1997:787).

I en oppfølging av dette utvalget intervjuet MacCallum og Golombok både mødrene og barna, som da var i 12-årsalderen. De konstruerte flere variabler om relasjonen mellom barn og foreldre som var basert på intervjuene. Fra mødrenes intervju så forskerne på aspekter ved relasjonen som varme fra mor til barn og fra barn til mor, om moren var emosjonelt involvert i barnet og om moren var sensitiv for og responderte på barnets bekymringer og engstelse. De fant ingen forskjeller for mor-barnrelasjonen mellom gruppene lesbiske mødre, heterofile alenemødre og heterofile mødre som bodde med barnefaren.

Med utgangspunkt i intervjuene med barna, konstruerte forfatterne så mål på oppfattet varme fra mor, om barnet søkte støtte hos moren i vanskelige situasjoner, om moren brukte tid med barnet på aktiviteter barnet fant interessante, om moren var tilgjengelig for barnet når barnet ønsket kontakt og om moren ble oppfattet som pålitelig og tillitsfull. Det var ingen forskjell mellom de tre gruppene barn på målene for varme fra moren og om barnet søkte støtte fra moren i vanskelige situasjoner. På målene for tidsbruk på interessante aktiviteter, tilgjengelighet og pålitelighet og tillitsfullhet, var det en signifikant forskjell mellom alenemødrene og de lesbiske mødrene på den ene siden og de heterofile mødrene som bodde med faren på den andre, hvor sistnevnte skåret lavere enn de to andre gruppene på alle de tre målene. Det var ikke noen forskjell mellom alenemødre og lesbiske mødre, og dette, igjen, kan tyde på at det er snakk om en kjønnseffekt og ikke en effekt av seksuell orientering.

Ut fra intervjuene med mødrene konstruerte MacCallum og Golombok mål på om mødrene kunne bli aggressive overfor barnet. Her var det en signifikant forskjell både mellom lesbiske mødre og heterofile alenemødre og mellom disse to kombinert og heterofile mødre som bodde med barnefaren. Sistnevnte gruppe var den gruppen mødre som i minst grad viste aggresjon når de oppdro barna sine, mens lesbiske mødre var mer aggressive og heterofile alenemødre skåret høyest på dette målet. På et tilsvarende mål konstruert ut fra intervjuene med barna, var det derimot ingen forskjeller mellom noen av gruppene (MacCallum & Golombok 2008).

I den tredje runden av denne studien, da barna var blitt 18 år gamle, konstruerte forskerne flere av de samme variablene vedrørende mødrenes relasjon til barna. Heller ikke nå fant de signifikante forskjeller mellom noen av gruppene på variablene for varme og sensitiv respons. De fant en signifikant forskjell mellom familiene uten og de med fedrene boende med dem på variabelen for emosjonell involvering, hvor sistnevnte var mer emosjonelt involvert. Forskerne konstruerte også en variabel for hvor engstelig moren var for at barnet ble mer autonom, hvor mødrene i familier med fedre var signifikant mer engstelige enn de uten. De så også på hvor trygge mødrene følte seg på relasjonen til barnet, og her var det ingen forskjell mellom noen av gruppene. Fra intervjuene med barna var det ingen signifikante eller påfallende forskjeller mellom barna fra de ulike familietypene på variabler som om barna kom overens med moren, om moren gav uttrykk for at hun var glad i barnet, og om moren åpent kritiserte barnet. Barna svarte også på spørsmål om sin tilknytning til mor, men heller ikke her var det noen signifikante eller påfallende forskjeller.

I tillegg ble det konstruert en del variabler for oppdragelse basert på intervjuene med mødrene, som hvor alvorlig kranglingen mellom mor og barn kunne være, grad av overvåkning av barnets aktiviteter, grad av kontroll over aktiviteter og omfang av forhandlinger mellom mor og barn om tema i forhold til morens kontroll over barnet. Det var ingen signifikante forskjeller mellom familiene uten far til stede på den ene siden og de med far til stede på noen av variablene. Det var to signifikante forskjeller mellom heterofile alenemødre og lesbiske mødre, hvor førstnevnte forhandlet mindre og hadde mindre alvorlige krangler med barnet enn lesbiske mødre. Dette betyr at det

var mer konflikt mellom de lesbiske mødrene og barna deres enn mellom de heterofile alenemødrene og barna deres. Dette ble bekreftet gjennom andre indikatorer på konflikt, hvor de lesbiske mødrene skåret klart høyest av alle de tre gruppene, og signifikant høyere enn de enslige heterofile mødrene. Barnas rapportering tyder imidlertid ikke på at dette påvirker forholdet til moren negativt (Golombok & Badger 2010).

Denne longitudinelle studien gir ingen grunn til bekymring for at barn av lesbiske har en dårligere relasjon til foreldrene eller får dårligere oppdragelse enn andre barn, og at dette også gjelder for ulike deler av oppveksten. Det er likevel noen påfallende svakheter med disse studiene. De har varierende resultater på samme variabler innenfor samme utvalg over tid, slik at en kan undres over hvor gode måleinstrumentene er. At måleinstrumentene baseres på intervjuer og ikke på faktisk interaksjon med barna, gjør at en kan mistenke at målene påvirkes av mødrenes ønske om å framstå som kompetente og varme foreldre, og slik måler de fleste foreldre som omsorgsfulle og flinke. Videre er det snakk om få familier, utvalget lesbiske mødre har nesten ingen fra arbeiderklassen til forskjell fra nesten en tredjedel av de heterofile familiene og de lesbiske familiene er mindre enn de andre, uten at det kontrolleres for familiestørrelse og klasse (Golombok et al. 1997:785).

4.4 Erich og kollegers studier av adoptivfamilier

Amerikaneren Erich har med ulike kolleger gjennomført flere studier hvor han sammenligner familier med adoptivbarn, bl.a. på grunnlag av adoptivforeldrenes seksuelle orientering. En studie fra 2009 sammenlignet 18 lesbiske og ni homofile foreldre som var slått sammen til en gruppe med 127 heterofile foreldre, og videre svar fra 70 av adoptivbarna fra de heterofile foreldrene og 16 fra de lesbiske og homofile, i alderen 11–19 år. Målingen av barnas tilknytning til foreldrene korrelerte blant annet med hvor fornøyde adoptivforeldrene var med forholdet til barnet, antall tidligere plasseringer (negativt), og barnets egenvurderte tilfredshet, men forskerne fant ingen signifikante forskjeller mellom de som hadde heterofile og de som hadde lesbiske eller homofile adoptivforeldre. De fant heller ingen forskjell mellom disse to gruppene familier når det gjaldt foreldrenes egenvurderte tilfredshet,

hvor fornøyde de var med forholdet til adoptivbarnet, hvor fornøyde de var med forholdet til partneren eller noen av de andre variablene de sammenlignet dem på. Dette kan tolkes som at det er andre forhold enn foreldrenes seksuelle orientering som avgjør hvor godt barnet får det i adoptivfamilier. Resultatene faller altså inn i rekken av studier som rapporter «ingen signifikant forskjell».

Forskerne er likevel påpasselige med å påpeke svakheten med dataene sine. Etersom det er få respondenter i gruppen lesbiske og homofile når de sammenligner familier med utgangspunkt i foreldrenes seksuelle orientering, får de store statistiske feilmarginer, og de kommenterer at manglene på signifikante forskjeller kan skyldes små utvalg (Erich et al. 2009:401–402).

I en studie fra 2005 slo Leung og kolleger sammen flere datasett om adoptivfamilier hvor foreldrenes seksuelle orientering var registrert. De anslo effekten av ulike variabler på et konstruert mål på familiens fungering ved hjelp av regresjonsanalyser. Foreldrenes seksuelle orientering hadde i seg selv ikke noen signifikant effekt på hvordan det gikk med familien, men samspillet mellom foreldrenes seksuelle orientering og barnets alder ved adopsjonen hadde det. Effekten var slik at familien fungerer bedre når homoseksuelle familier adopterer eldre barn (Leung, Erich & Kanenberg 2005:1042). Forfatterne legger imidlertid til at organisasjonene som er ansvarlige for adopsjoner bør plassere barna i adoptivfamilier «så tidlig som mulig, uavhengig av foreldrenes seksuelle orientering» (Erich, Leung & Kindle 2005 inneholder en analyse av den ene delen av dette datasettet; Leung et al. 2005).

4.5 Homofile foreldre oppsummert

Det meste av forskningen har, som avsnittene over viser, konsentrert seg om lesbiske mødre, helt fra studiene av foreldre som er lhbt startet. I en oversiktsartikkel om homofile fedre nevner Armesto noen få studier gjennomført fra slutten av syttitallet til begynnelsen av nittitallet, som har sett på homofile fedres foreldreatferd, og refererer at heller ikke disse har funnet noen signifikante forskjeller av betydning mellom homofile og heterofile fedre (Armesto 2002). I en slik studie sammenligner imidlertid Bigner og Jacobsen 33 homofile og 33 heterofile fedre og finner flere signifikante forskjeller. Disse forfatterne tolker resultatene som uttrykk for at homofile fedre oppdrar

barna under et oppfattet eller reelt press for å være spesielt gode fedre. De finner at de homofile fedrene er strengere og legger vekt på grensesetting, men at de også i større grad legger vekt på å forklare regler og snakke med barnet om ting det er redd for (Bigner & Jacobsen 1989).

En slik studie er for lite til å trekke konklusjoner om situasjonen for barn av homofile, og den kan ikke uten videre generaliseres. Det er gode grunner til å anta at å være homofil far i USA på åttitallet var noe ganske annet enn å være det i Norge i 2013. Både i Norge og store deler av USA er samfunnet nå mindre preget av homofobi, noe som kan ha noe å si for fedregjeringen, men også bidra til at flere homofile planlegger å bli fedre og ikke først blir fedre i heterofile forhold før de kommer ut. Videre investerer norske fedre ventelig mer tid og interesse i barna sine og hjemmet enn menn i USA for 30 år siden. At det ikke var noe problem med sviktende fedrekompetanse da er betryggende, men det trengs likevel forskning som kan undersøke hvordan dette er nå.

5 Spesielle forhold som kan ha konsekvenser for barna?

Forskningen vi har oppsummert i denne oversikten viser stort sett få forskjeller mellom situasjonen til barn og unge sett i forhold til om den seksuelle orienteringen til foreldrene deres er lesbisk, homofil eller heterofil. Det foreligger imidlertid så minimalt med empirisk basert forskning om personer som er bifile eller transpersoner, at det så langt er umulig å si om situasjonen vil være den samme her.

Allerede fra slutten av 1990-tallet oppsummerte man at en rimelig konklusjon på de studiene som fantes, er at andre aspekter ved barn og unges omsorgssituasjon enn foreldrenes seksuelle orientering er utslagsgivende. Med andre ord er det en ulempe for forståelsen av barn og unges situasjon hvis lhbt-personer karakteriseres som en enhetlig gruppe (Halvorsen & Joner, 1999; se også Stacey & Biblarz, 2001 og Biblarz & Stacey, 2010). Fordi familien øver direkte påvirkning på barn og unge mens de vokser opp, og har stor følelsesmessig betydning for barn og unge, har den samtidig helt sentral betydning for deres velbefinnende både på godt og ondt (for eksempel Luthar, 2003). Med utgangspunkt i såkalt resilienstenking, der fokus blant annet rettes mot risikoskapende og beskyttende prosesser i barns liv, blir familiens posisjon dobbel: som potensielt risikoskapende så vel som potensielt beskyttende. Familien kan for eksempel beskytte barn mot de direkte virkningene av å vokse opp i fattigdom så lenge foreldrene prioriterer barnas behov og beskytter dem mot uheldige påvirkninger fra et utsatt bomiljø. På den andre siden kan familien gjøre vondt verre hvis foreldrene for eksempel har for store egne problemer og ikke makter å ivareta barnas helse og utvikling (Backe-Hansen, 2004).

Følgelig bør utgangspunktet være kjente risikofaktorer for barn og unges omsorgssituasjon, som kan oppsummeres i fire grove kategorier (Schulz Jørgensen et al., 1993):

- Forhold knyttet til barn og unge selv, som sykdom og funksjonsnedsettelse, for tidlig fødsel, lav intelligens, et vanskelig temperament osv.
- Forhold knyttet til foreldrenes fungering, som skilsmisse, psykisk sykdom, alvorlige personlighetsforstyrrelser, rusmisbruk og vold og overgrep, enten barna selv utsettes for dette eller eksponeres for det i hjemmet
- Foreldrenes materielle og økonomiske situasjon, som dårlig økonomi, utsatt bomiljø, svakt eller skadelig sosialt nettverk og dårlig sosial støtte
- Dårlig fungering i barnehagen, samt dårlig faglig og/eller sosial fungering i skolen

Risiko betyr her økt statistisk sannsynlighet for utvikling av problemer (Lagerberg & Sundelin, 2000). Man kan identifisere ulike risikoindikatorer innenfor disse fire, grove kategoriene. Dernest vil man regne med at belastningen på den ene siden avhenger av antall risikofaktorer og hvor alvorlig og langvarig disse innvirker direkte på barn og unge. På den andre siden er det spørsmål om hvilke beskyttende prosesser som trer i kraft, som øker barns evner og forutsetninger for positiv utvikling på tross av uheldige eller skadelige påvirkninger (Backe-Hansen, 2004b).

Som vi vil komme tilbake til i neste avsnitt, har barn og unges egne mestringsstrategier stor betydning. Spørsmålet om hva det innebærer for barn og unge å vokse opp i en familie der minst en av foreldrene er lhbt, vil ut fra ovenstående rett og slett ha sammenheng med hva slags risikoskapende og beskyttende prosesser barn og unge opplever i løpet av oppveksten, og hva slags strategier de selv utvikler for å håndtere sin situasjon. Og ettersom man ikke kan konkludere med at foreldrenes omsorgskompetanse avhenger av deres seksuelle orientering, kan man heller ikke konkludere med at seksuell orientering i seg selv er en beskyttende faktor mot risikoskapende forhold som vi oppsummerte over.

6 Barnas perspektiv

Barnas egne perspektiver har vært fraværende i mange av studiene. De kan ha blitt kartlagt med ulike mål, men det de måles på, trenger ikke være viktig for dem selv. Da kan konsekvensen bli at det barn og unge selv er opptatt av i forhold til foreldrenes lhbt-status, ikke kommer fram. Flere kvalitativt orienterte studier har forsøkt å få fram barn av lhbt sine egne perspektiver og få deres versjon av hva som kan være problematisk og positivt med å ha lesbiske eller homofile foreldre. Denne forskningen har avdekket at barna har ulike erfaringer og strategier for å håndtere informasjonen om foreldrenes seksuelle orientering. Når barnas perspektiv kommer frem skifter ofte fokuset i forskningen fra å dreie seg om egenskaper ved barna – som mental helse, skoleprestasjoner etc. – til å handle om barnas omgivelser, da det er reaksjoner fra omgivelsene barna må forholde seg til og som i stor grad er det som skaper eventuelle konflikter knyttet til foreldrenes seksuelle orientering.

6.1 Foreldrenes åpenhet og når de kommer ut

Foreldrenes åpenhet om sin seksuelle orientering, og ikke minst *når* i barnas oppvekst foreldrene eventuelt er eller blir åpne omkring den kan ha konsekvenser for barna. Goldberg finner flere ulike måter barna får vite om foreldrenes seksuelle orientering på i sin amerikanske studie. Barn som blir født av lesbiske ved donorinseminasjon, eller hvor en av foreldrene kommer ut som noe annet enn heterofil når barnet er lite, vokser gjerne opp med kunnskapen om at en eller begge foreldrene er lhb, og får gradvis en forståelse av hvordan foreldrene er annerledes enn andre foreldre, selv om de oppfatter situasjonen som normal (n=42, Goldberg 2007b:112). Også barn som får vite om det seinere i barndommen kan ha et uproblematisk forhold til foreldrenes nye identitet, mens andre barn kunne reagere med skam og frykt. De kan ha vokst opp i mer religiøse og konservative områder enn de andre, og andre i familien deres kan ha gitt uttrykk for homofobe holdninger (Goldberg 2007b).

Når foreldre bestemmer seg for *ikke* å være åpne om sin seksuelle orientering med omverdenen, kan også dette ha konsekvenser for barna.

Goldberg finner at noen foreldre er åpne med barna, men holder det hemmelig for alle andre, noen snakker bare ikke om det, mens andre igjen benekter at de ikke er heterofile, selv om barna skjønner at den andre voksne som bor sammen med dem ikke bare er en «god venn». En grunn til at foreldrene vil holde dette hemmelig kan være det man kaller «internalisert homofobi», som er når lhb selv har fordomsfulle eller ubegrunnet negative oppfatninger om lhb. For noen barn kan foreldrenes seksuelle orientering føre til følelser av skam, noe som lett blir forsterket av at de skjønner at dette er noe som oppfattes som så galt at det ikke skal snakkes om. Andre studier finner også at foreldrene ikke vil at barna skal fortelle noe til andre fordi de er redde for at det skal skade barna. De kan også være redde for å miste foreldreretten (Joos & Broad 2007:288–289).

For enkelte av barna som blir bedt om eller forstår at de må holde foreldrenes seksuelle orientering hemmelig, kan det oppstå ubehagelige situasjoner når de må unngå å forklare foreldrenes relasjoner til andre barn (Goldberg 2007b:114–115). I en annen studie av Goldberg (n=46) mener enkelte voksne barn av lhb at årsaken til deres problemer med å stole på sine egne partnere har vært at foreldrene deres holdt sin seksuelle orientering hemmelig for dem i deler av barndommen, selv når barna tok det opp (Goldberg 2007a). Forfatterne påpeker imidlertid at ut fra det informantene fortalte, etablerte de også tillitsfulle forhold preget av åpenhet og ærlighet. Generelt for disse eventuelle problemene gjelder det at selv om noe er problematisk en stund og i enkelte situasjoner, kan effektive mestringsstrategier gjøre at forskjellen mellom disse og andre barn jevnt over ikke er vesentlig. En studie har også funnet at barn av lhb-foreldre som ikke var åpne om det, verken var mer eller mindre utsatt for angst eller dårlig selvtillit (Murray & McClintock 2005).

6.2 Å fortelle andre om foreldrenes seksuelle orientering

Mye av den samme tematikken som er relevant i forbindelse med foreldrenes åpenhet ovenfor barna, finner en igjen i studier av barns håndtering av graden av åpenhet om sine foreldres seksuelle orientering. Disse barna må også «komme ut», selv om det ikke er deres egen seksuelle orientering det dreier seg om. Joos og Broad har intervjuet voksne middelklassekvinner

(n=26) hvis foreldre kom ut som lesbiske eller homofile en gang i barndommen deres. De fleste av disse kvinnene holdt i flere år av oppveksten foreldrenes seksuelle orientering og familieforhold om at de nå vokste opp med to mødre eller to fedre, hemmelig for andre. De fortalte at de hadde observert homofobe uttalelser og kjente til andres holdninger til homofile, og fryktet hvordan andre ville reagere om de fikk vite at en av foreldrene deres var lesbisk eller homofil. De fryktet å bli utstøtt, gjort til latter eller mobbet (Joos & Broad 2007:284). Barna unngikk da å prate om foreldrene sine og ble nervøse når dette kom opp som et tema. For flere av barna var frykten reell, da de erfarte mobbing, inkludert vold og utstøtning når de først var åpne med noen om foreldrene seksuelle orientering. Dette førte igjen til videre forsøk på hemmelighold. Andre igjen ventet med å fortelle det, og gjorde det først bare til en venn eller kjæreste de hadde tillit til, og kunne da føle at det ble mye enklere etterpå. Ofte ble jentene overrasket over at de gode vennene eller kjæresten som de fortalte det til, aksepterte det og ikke var negative, men for de fleste skjedde ikke dette før de flyttet bort fra hjemstedet eller nabolaget. Som Goldberg finner i en av sine studier, oppsøkte barna da miljøer som viste aksept for lhbt og minoriteter generelt (Goldberg 2007a:556). Å ikke være en del av slike miljøer, kan også være grunnen til at flere av Joos og Broad sine informanter ventet med å være åpne om foreldrenes seksuelle orientering. Sistnevnte forfattere påpeker at en slik bevegelse fra frykt og hemmelighold over til åpenhet og aksept, er ganske lik historiene lhbt selv forteller om å komme ut (Joos & Broad 2007:286). Lignende hemmelighold kan også foregå internt i en familie, hvor besteforeldre ikke vet at deres eget barn er lesbisk eller homofil.

Fellestrekket ved studiene av foreldrenes og barnas åpenhet er at problemene med skam og frykt nesten utelukkende dreier seg om hvilke inntrykk foreldrene og barna har av omgivelsenes holdninger. Videre henger graden av frykt og hemmelighold av erfaringer sammen med negative holdninger til lhbt i miljøet de bor i. Goldberg fant lignende resultater som Jos og Broad i sin studie av 42 menn og kvinner som var barn av lhb (Goldberg 2007b). I denne studien var både de som var født inn i et åpent lesbisk eller homofilt forhold og de som hadde foreldre som seinere kom ut som lhb representert. Også hennes informanter kunne vente med å fortelle om

foreldrenes seksuelle orientering til de flyttet, for eksempel for å begynne på universitetet, eller de som var åpne om det erfarte en endring i andres holdninger så snart de kom til et annet miljø (Goldberg 2007b). Men de hadde også lyst til å omgås tolerante mennesker, og flere brukte det å fortelle om foreldrenes seksuelle orientering som en «lakmustest» – om noen reagerte negativt indikerte det at de ikke kom til å være venner (Goldberg 2007b:118–119).

Også Welsh (2011) finner i en studie av tenåringer som har lhb-foreldre at å fortelle om foreldrenes seksuelle orientering ofte var motivert av et ønske om å unngå fremtidig vanskelige situasjoner, og at den personen en fortalte det til ble vurdert ut fra hvor mye tillit de kunne ha til han/henne. Welsh identifiserer også en bestemt strategi for å *vis*e andre foreldrenes seksuelle orientering gjennom å invitere vennen hjem. Vennen ble da eksponert for foreldrene uten at en trengte å si noe, og en kunne se om dette skapte problemer eller ikke (Welsh 2011).

Lubbe tematiserer dette med omgivelser spesielt, og skiller mellom «tolerante» og «mindre tolerante» skolemiljø. Sistnevnte indikerer at barna (n=åtte barn fra fem familier) erfarer ulike nedsettende kommentarer om seksuell orientering, etnisitet, familiekonstellasjoner osv. Undervisningen og lærerne kan til og med bekrefte fordommene som ligger til grunn for slike kommentarer. I slike mindre tolerante skolemiljø føler barn av lhbt i større grad at de må kontrollere informasjonen om foreldrene sine (Lubbe 2007).

6.3 Stigmatisering og mobbing

Spesielt når barn av lhbt har blitt gamle nok til å kunne søke ut mer tolerante miljø på egen hånd, erfarer de også oftere å få positive eller nøytrale reaksjoner når de forteller andre om foreldrenes seksuelle orientering. Før de er blitt så gamle kan derimot en del barn ha erfaring med mobbing og negativ oppmerksomhet som tar utgangspunkt i foreldrenes seksuelle orientering. Nedenfor presenterer vi studier fra USA, Canada, Nederland og Storbritannia.

I en studie fra USA, av 78 barn av lesbiske unnfanget med donorinseminasjon i alderen 16–18 år, svarte 41 prosent av barna bekreftende på at de hadde blitt «behandlet urettferdig» fordi de hadde en lesbisk mor. Når

forskerne analyserte en del av studien hvor barna svarte på spørsmål uten forhåndsdefinerte svarkategorier, viste det seg at flere hadde slike erfaringer, og prosentandelen økte til 50. Det var stort sett andre barn som hadde utsatt respondentene for den «urettferdige behandlingen». Denne studien bekrefter det andre, kvalitative studiene har funnet, nemlig at skolen er en vanlig kontekst for slik negativ oppmerksomhet. Typer negativ oppmerksomhet var erting, latterliggjøring, inntrengende spørsmål, og at bruk av begreper for lesbiske eller homofile som banne- og skjellsord selv om vedkommende vet at det kan støte respondenten. De kunne også erfare ekskludering (van Gelderen, Gartrell, Bos, van Rooij & Hermanns 2012).

I en annen studie fra USA med intervjuer av 74 barn av lesbiske i 10-årsalderen, alle unnfanget ved donorinseminasjon, oppgav 43 prosent av barna at de hadde erfaring med homofobi (Gartrell et al. 2005:522). I kvalitative studier, hvor det gir liten mening å prosentuerer utbredelsen fordi det er så få informanter, er det likevel *vanlig* å rapportere om stigmatisering, negativ oppmerksomhet mobbing eller lignende, og informantene beskriver tilfeller av hat-telefoner og påstander om at de vil bli «smittet» av foreldrenes seksuelle orientering (Leddy, Gartrell & Bos 2012; Lubbe 2007; Robitaille & Saint-Jacques 2009; Welsh 2011).

En av disse studiene har sett på stigmatisering av barn som er født i heterofile familier hvor den ene eller begge foreldrene har kommet ut som homofil eller lesbisk en gang mens barna var små. To kanadiske forskere intervjuet elleve personer fra 15 til 29 år gamle, hvor de fleste av dem vokste opp i en familie hvor mor var lesbisk. Informantene fortalte lite om negativ oppmerksomhet på grunnlag av at de vokste opp med steforeldre, men hadde erfaringer med stigmatisering på grunnlag av foreldrenes seksuelle orientering. Forfatterne skiller mellom direkte og indirekte stigmatisering, hvor førstnevnte går direkte på vedkommende sin familiesituasjon og den andre er mer generelle uttrykk for homofobi uten at de som ytrer den trenger å vite at noen i nærheten er barn av homofile eller lesbiske (Robitaille & Saint-Jacques 2009:431). Den direkte stigmatiseringen var da vanligst på barne- og ungdomsskolen, hvor barn, som forfatterne påpeker, er mer opptatt av sosial kontroll og finner det vanskelig å tenke alternativt (Robitaille & Saint-Jacques 2009:431). Begge formene for stigmatisering kunne være vanskelig å

takle, da personen ofte var i en alder hvor de ikke hadde lært seg effektive mestringsstrategier, og at stigmatiseringen skjedde like etter at de selv hadde fått vite om foreldrenes endrede seksuelle orientering og gjennomgått en påfølgende skilsmisse (Robitaille & Saint-Jacques 2009:431–432).

Selv om barn av lhbt altså rapporterer at foreldrenes seksuelle orientering har vært utgangspunktet for mobbing og lignende negativ oppmerksomhet, betyr ikke dette at slik mobbing er et utbredt problem. Som vist ovenfor, er det ikke vist at barn av lhbt mobbes mer enn andre, og det er ikke påvist at slik negativ oppmerksomhet rettet mot barna er langvarig eller vanskelig å håndtere. Det er heller ikke sikkert at foreldrenes seksuelle orientering er den utløsende faktoren for mobbingen. Det kan godt hende at den som blir utsatt for mobbingen, befinner seg i en situasjon hvor andre ser etter noe å mobbe vedkommende for, og at foreldrenes seksuelle orientering slik bare er en annerledeshet som mobberne synes de kan utnytte.

6.4 Mestringsstrategier

Barn og unge kan velge ulike strategier for å mestre situasjoner som er beskrevet over, enten det er snakk om foreldrenes seksuelle orientering generelt eller ulike former for stigmatisering og mobbing. Noen kan håndtere erfaringer med stigmatisering eller bare frykten for å bli mobbet – selv om en ikke har førstehåndserfaring med det – med å la være å nevne foreldrene sine og holde deres seksuelle orientering hemmelig (Lubbe 2007:58). For noen kan dette innebære en internalisering av omgivelsenes fordommer mot lhbt, hvor barna selv ender med å oppfatte heterofili som normen og alt annet som unormalt og avvikende. I den kanadiske studien av Robitaille og Saint-Jacques var det spesielt tenåringene som gjorde dette, til forskjell fra de eldre informantene (Robitaille & Saint-Jacques 2009:432). Noen vil også i forbindelse med dette understreke at de ikke er de samme som sine foreldre, og ikke bør forstås gjennom de samme fordommene som foreldrene deres blir (Welsh 2011:57).

Andre igjen er mer aktive, spesielt når de nærmer seg slutten av tenårene eller er voksne. I en studie av 10 år gamle barn av lesbiske (n=74) oppgav 39 prosent av de som hadde erfart homofobi at de hadde besvart disse ytringene med å fortelle dem at de tok feil, er ufine eller «dumme» (Gartrell et al. 2005).

Som beskrevet ovenfor, kan enkelte også presentere foreldrene for venner uten å ha sagt noe om foreldrenes seksuelle orientering på forhånd, eller bare fortelle venner det uten å gjøre noe poeng ut av det. Igjen avhenger både hvorvidt barna velger å bruke slike aktive strategier, og effekten av dem, av hvor tolerante omgivelsene er i utgangspunktet. Det å først oppsøke miljøer som oppfattes som spesielt tolerante, kan derfor tolkes som et ledd i en mestringsstrategi, spesielt om en i barndommen har flere negative erfaringer som en tilskriver miljøet rundt seg (Goldberg 2007a:556; Robitaille & Saint-Jacques 2009:435). Noen barn vokser likevel opp i et miljø hvor også venner av foreldrene ikke bare er lhbt, men også har barn på samme alder. I flere studier nevnes kontakten med andre barn i samme situasjon som en støtte, fordi disse andre oppfattes som noen som forstår hvordan en selv har det (Goldberg, Kinkler, Richardson & Downing 2012:76; Lubbe 2007:58).

I en nederlandsk studie av 63 barn mellom 8 og 12 år, som var planlagt født inn i lesbiske familier, fant forskerne ved hjelp av en regresjonsanalyse at kontakt med andre barn som hadde lesbiske eller homofile foreldre beskyttet mot redusert selvtillit som følge av stigmatisering. Med andre ord, det kan altså tyde på at kontakt med andre barn i lignende situasjon kan fjerne noe av de negative individuelle konsekvensene av negativ oppmerksomhet og mobbing som tar utgangspunkt i foreldrenes seksuelle orientering (Bos & van Balen 2008:230–231).

Enda mer aktiv er strategien hvor barna oppfatter seg mer som aktivister for økt toleranse for seksuelle minoriteter gjennom å forsvare lhbt i diskusjoner, svare på negativt ladet bruk av betegnelser på lhbt og å gi informasjonsmateriell til lærere og medstudenter (Leddy et al. 2012:251–252). Dette henger igjen sammen med skillet mellom indirekte og direkte stigmatisering. Som Goldberg beskriver i sin studie av voksne barn av lhb (n=46), så kan barn av lhbt ta generell homofobi som en personlig fornærmelse, og videre føle at de må forsvare foreldrene sine (Goldberg 2007a:555). Goldberg beskriver også hvordan dette kunne foregå innenfor en familie, hvor barna kan forsvare den ene forelderen som har kommet ut eller endret seksuelle orientering mot den andre som fremdeles er heterofil (Goldberg 2007a:555). Disse aktivistiske mestringsstrategiene innebærer da å ikke oppfatte graden av

toleranse i omgivelsene som gitt, men som noe en kan gjøre noe med gjennom å diskutere med, informere og søke å påvirke andre.

En annen konsekvens som studier av barna av lhbt har identifisert, og som kan tolkes som en form for mestringsstrategi, handler om at barn og unge vil bevise at fordommene mot lhbt og deres foreldre er gale. Goldbergs informanter beskriver et press for å være flinkere enn andre og slik være levende bevis på at lhbt er like kompetente foreldre som andre. Dette presset kunne gå så langt som å innebære et press om å være også seksuelt «normal» og heterofil, for ikke å bekrefte fordommer om at homofile foreldre får ikke-heterofile barn (Goldberg 2007a:555–556).

I van Gelderen og kollegers studie fra USA av 78 barn av lesbiske i alderen 16–18 år, skiller forfatterne mellom adaptive og ikke-adaptive mestringsstrategier i møte med stigmatisering (van Gelderen, Gartrell, et al. 2012). Adaptive strategier innebærer konfrontasjon med problemet, å søke støtte hos andre og å uttrykke optimisme, og samsvarer i stor grad med de mer aktive strategiene nevnt ovenfor. Ikke-adaptive strategier innebærer tilbaketrekning, psykologiske strategier som benektelse og depressive reaksjoner, og samsvarer slik med de mer passive strategiene som handler om å holde foreldrenes seksuelle orientering hemmelig og legge vekt på at det er eller skal være irrelevant for en selv. Hvor adaptive aktive og passive strategier er i virkeligheten avhenger likevel av situasjonen og omgivelsene, slik at det under svært intolerante omstendigheter kan være adaptivt å avstå fra forsøk på å opplyse andre og heller forsøke å trekke seg tilbake for en stund, og så aktivt søke hjelp andre steder på et senere tidspunkt. Av ikke-adaptive strategier var det ingen i studien som brukte palliative strategier, og bare to som hadde depressive reaksjoner.

Konsistent med annen kvalitativ forskning på barns perspektiv, som viser at en del holder eller har holdt foreldrenes seksuelle orientering hemmelig, skåret cirka halvparten – 54 prosent – positivt på en unnvikende mestringsstrategi i van Gelderen et als studie. Med hemmelighold inkludert brukte totalt 56 prosent det forfatterne kategoriserer som ikke-adaptive strategier. Som adaptiv strategi reagerte ca. 44 prosent optimistisk. I studiens kvalitative del er dette eksemplifisert med en respondent som sier at «jeg forteller bare meg selv at andre barn er misunnelige på meg for at jeg har to

mammaer og det har ikke de». Tjueåtte prosent konfronterte problemet med aktive strategier som beskrevet ovenfor, og 26 prosent søkte støtte hos andre, som mødrene og lærerne sine. Totalt brukte 64 prosent slike adaptive strategier. Siden studien finner at kun to av de 78 respondentene hadde depressive reaksjoner, og ingen negative psykologiske reaksjoner, kan dette tyde på at selv om mange barn av lhbt erfarer stigmatisering og annen negativt ladet oppmerksomhet som tar utgangspunkt i foreldrenes lhbt-status, klarer barna å forholde seg til slike erfaringer på en aktiv og adaptiv måte. Tar en de andre funnene, gjennomgått over, om mental helse, mobbing etc., med i betraktningen, *kan* dette bety at stigmatiseringen er en form for negative erfaringer barna jevnt over ikke tar særlig stor skade av, selv om de naturligvis helst skulle vært dem foruten.

Gustavson & Schmitt (2011) hevder om svenske skoler at det finnes svært lite kunnskap om hvordan barn med lhbt-foreldre har det i skolesammenheng. De opplever at det foreligger en problematisk taushet rundt barn og unge som vokser opp i ikke-normative familier når det gjelder seksuell orientering. Dette har de utforsket nærmere i et europeisk prosjekt med intervjuer med 22 barn og unge fra Tyskland, tre fra Slovenia og åtte fra Sverige (Gustavson & Schmitt, 2011b). Barna og ungdommene måtte daglig håndtere nedlatenhet knyttet til lhbt-personer, homofobi og transfobi i skolen, og hadde utviklet varierende mestringsstrategier som liknet på dem vi allerede har presentert. Samtidig beskrives foreldrenes aktive støtte som helt sentral. Foreldrene kunne oppsøke skolen aktivt, ta ansvaret for å forklare situasjonen for lærerne og gi skolen råd om hvordan man igjen kunne håndtere den sosiale situasjonen i skolesammenheng. Slik støtte forekom i minst grad i Slovenia, noe som ga barna der mer og mer belastende ansvar.

6.5 Forhold til lhbt-miljøet

En annen del av barna av lhbt sine omgivelser er, for mange, lhbt-miljøet. Det finnes få studier som tar opp barnas forhold til dette miljøet, men i 2012 kom Goldberg med en studie fra USA hvor hun intervjuet 42 voksne barn av lhbt i alderen 18–29 om dette (Goldberg et al. 2012).

Goldberg finner at hvor sterk tilknytning barna hadde til lhbt-miljøet avhang mye av når foreldrene hadde kommet ut. Om barna ble født inn i en

familie hvor foreldrene allerede identifiserte seg som lhbt, eller gjorde det mens barna ennå var små, følte barna gjennom oppveksten en mye sterkere tilknytning til miljøet. Om foreldrene kom ut seint, når barna var 10 år gamle eller eldre, hadde foreldrene som oftest ikke selv noen tilknytning, og kunne ha egne problemer med å akseptere sin nye seksuelle identitet, noe som åpenbart minsket sjansen for at barna fikk kontakt med voksne i lhbt-miljøet. Disse barna kunne være uvitende om at et slikt miljø med støttegrupper i det hele tatt eksisterte. Igjen kommer dette an på omgivelsene, og enkelte av informantene til Goldberg mente foreldrenes og deres egen manglende tilknytning til noe lhbt-miljø var den beste løsningen ut fra den stigmatiserte posisjonen de opplevde at lhbt ble utsatt for.

Det kan finnes støtte i lhbt-miljøer for barn av lhbt. Enkelte av Goldbergs informanter beskriver uformell støtte, hvor venner av foreldrene bare er veldig hyggelige og omsorgsfulle personer som informantene har følt de har kunnet snakke med. Nesten en fjerdedel av informantene hadde også erfaringer med organisasjonen COLAGE (www.colage.org), som er en amerikansk organisasjon spesielt for barn av lhbt. Organisasjonen arrangerer for eksempel samlinger om sommeren, og informantene beskriver at det var særlig positivt å kunne snakke med andre som förstod deres situasjon og som kunne ha lignende erfaringer med stigmatisering.

Goldberg ser også på hvordan tilknytningen til miljøet endres over tid. For de som hadde hatt en sterk tilknytning til miljøet som barn, var ikke dette nødvendigvis noe som vedvarte når de begynte på universitetet – noe bare en av Goldbergs informanter ikke gjorde eller hadde gjort når intervjuene ble gjennomført. Flere hadde oppsøkt lhbt-grupper på universitetet de begynte på fordi det var et sted de forventet å føle seg hjemme, men fant at gruppene var implisitt eller eksplisitt ekskluderende ovenfor alle som ikke selv var lhbt. Informantene beskrev at gruppene i stor grad bestod av unge som selv nylig hadde kommet ut og kunne være usikre og utforskende i forhold til sin egen seksualitet, mens informantene selv var heterofile som for lenge siden hadde identifisert seg med miljøet, vært aktivister for like rettigheter og i utgangspunktet følte seg hjemme innen lhbt-organisasjoner. De andre medlemmene i disse universitetsgruppene kunne ha vanskelig for å forstå hvorfor heterofile barn av lhbt kunne ha lyst til å tilhøre gruppen, og

disse barna kunne da føle at de ikke passet inn noe sted. Andre som hadde følt en sterk tilknytning som barn kunne også selv se sin heterofile seksuelle orientering som grunn til ikke å oppsøke lhbt-miljøet når de ble voksne. Andre igjen fant at det var andre aktiviteter og miljøer som ble viktigere for dem.

De som hadde hatt en svak tilknytning til miljøet som barn, kunne ønske seg en sterkere tilknytning etter hvert som foreldrene deres ble mer komfortable med sin seksuelle orientering, eller etter at de hadde flyttet fra konservative områder til mer progressive universitetsområder. Også enkelte av disse hadde erfaringer med at lhbt-organisasjoner for unge er ekskluderende ovenfor unge heterofile som likevel føler en tilknytning til miljøet. Halvparten av de som utviklet en sterkere tilknytning var vel å merke ikke heterofile, og hadde nok interesser i å tilhøre et lhbt-miljø som var mer knyttet til egen seksuell orientering enn foreldrenes og det å finne et miljø de følte seg hjemme i. Av de som hadde en svak tilknytning til lhbt-miljøet både i barndommen og i voksen alder identifiserte informantene seg som allierte, men ikke medlemmer.

7 Metodiske utfordringer ved forskning om lhbt

To store, metodiske utfordringer diskuteres i litteraturen om situasjonen til barn og unge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson. Den første er lav, kjent forekomst. Spørsmålet om hvorvidt og eventuelt hvordan det er mulig å anslå hvor mange barn og unge som vokser opp i familier der foreldrene er lhbt i dagens Norge diskuteres i del II. Som vi viser der, er dette mulig å få til per i dag om partnere/ektepar av samme kjønn der det finnes offentlige registre med opplysninger på grunnlag av foreldrenes seksuelle orientering. Selv her mangler det imidlertid opplysninger om enslige ut fra seksuell orientering, eller om bifile og transpersoner. Som vi også viser, er det imidlertid svært vanskelig å ekstrapolere et mulig antall barn og unge ettersom andelen voksne lhbt-personer i «riktig» alder for å ha barn ikke er kjent, og andelen voksne i «riktig» alder som har del i omsorgsansvaret for barn heller ikke er det. I tillegg kommer at fordelingen på viktige, sosioøkonomiske kjennetegn heller ikke er kjent. Dermed vet vi ikke hvordan populasjonen ser ut, og kan heller ikke vite hvordan man bør bestrebe seg på å sette sammen utvalg som involveres i forskning for å gjøre dem mest mulig representative.

Den andre utfordringen følger delvis av den første, og er problemer knyttet til mulig skjev rekruttering av deltakere. Begge er nødvendige å forholde seg til også i forskning om lesbiske par som foreldre, altså selv der det er her vi finner flest studier. Som vi har sett, inneholder studiene vi har funnet stort sett relativt små utvalg. Dette gjør egentlig statistiske sammenlikninger mellom grupper eller undergrupper vanskelige å gjennomføre, og kan teoretisk være en forklaring på hvorfor vi finner så få forskjeller i resultatene. I varierende grad er også deltakerne rekruttert ved hjelp av såkalte «convenience samples» via interessegrupper, nettsider, bekjentskaper, kjente av kjente, osv. Følgelig vet vi heller ikke hvor selekterte disse utvalgene er i positiv forstand, eller hvor representative de er for gruppen lesbiske eller

homofile foreldre og omsorgssituasjonen til deres barn. Foreldre som er bifile eller transpersoner vet vi jo uansett for lite om.

Dessuten påpeker blant andre Stacey & Biblarz (2001) at særlig sammenlikninger mellom heterofile og enslige foreldre på den ene siden, og lesbiske og homofile foreldre på den andre siden, godt kan bygge på ulike typer utvalg. Særlig amerikanske studier har ofte sammenliknet utvalg fra større studier av befolkningen som er basert på kvantitative tilnæringsmåter med standardiserte mål og eventuelt bruk av registerdata, med resultater fra studier bygget på små utvalg og andre utvalgsmetoder.

I tillegg kommer at det har vært brukt en rekke ulike kartleggingsinstrumenter, ofte utviklet lokalt, uten at det sies noe om hva slags reliabilitet, validitet og ikke minst generaliserbarhet disse instrumentene har eller hvordan deres psykometriske egenskaper er sammenliknet med andre, mer eller mindre hyppig brukte instrumenter. Dermed er det av og til vanskelig å vite hvor robuste resultatene som rapporteres er, eller i hvor stor grad disse avhenger av egenskaper ved instrumentene som er anvendt. Med unntak av studiene vi har nevnt over, som sammenlikner amerikanske og nederlandske utvalg, og den europeiske studien av mobbing, foreligger heller ikke mye komparative studier som kunne diskutert resultater i forhold til kontekstuelle likheter og forskjeller.

På bakgrunn av disse metodiske innvendingene, kan det reises spørsmål om det er grunnlag for konklusjonen i forskningslitteraturen om at foreldrenes seksuelle orientering ikke er utslagsgivende, i hvert fall ikke når det gjelder lesbiske og kanskje også homofile foreldre. Og som på alle andre forskningsfelt, er det også her slik at enkelte studier har for dårlig kvalitet til at konklusjonene kan brukes. Men et argument for at konklusjonen likevel er holdbar, er at den har blitt trukket over tid, på tvers av studier og på tvers av land, også uansett kvaliteten på studiene. Et annet argument er at det, som flere har påpekt, ikke virker rimelig at det er foreldrenes seksuelle orientering som skal være utslagsgivende. Som vi diskuterte i kapittel 5, er det langt mer rimelig å forvente at de samme forholdene påvirker barn og unges oppvekstbetingelser, både på godt og ondt, uansett foreldrenes seksuelle orientering.

8 Kunnskapshull

Til slutt i denne kunnskapsoversikten summerer vi opp noen områder der det mangler kunnskap, basert på litteraturen vi har gjennomgått. Som vi vil se, er det vår vurdering at det fortsatt mangler kunnskap på mange områder når det gjelder situasjonen til barn og unge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson. Dette kan ha sammenheng med at forskningsfeltet ikke er så mange tiårene gammelt. Det kan også ha sammenheng med at forskningen har vært utført i en kontekst der det har vært viktig å få fram at særlig lesbiske foreldre er (minst) like gode omsorgspersoner som heterofile foreldre, noe som igjen har sammenheng med tidligere barnefordelingssaker der lesbiske kvinner risikerte å miste omsorgen for barna sine på grunn av sin seksuelle orientering (Biblarz & Stacey, 2010; Stacey & Biblarz, 2001). Etter hvert har det kommet mer forskning om homofile par som foreldre, som også Biblarz & Stacey (2010) påpeker, men denne er svært liten sammenliknet med forskningen om lesbiske par. Og vi har omtrent ikke greid å finne noe forskning om foreldre som er bifile eller transpersoner. Dessuten foreligger det ikke norsk forskning i særlig grad. Dette er viktig ettersom blant annet forhold knyttet til samfunnets aksept av lhbt nødvendigvis vil påvirke barnas situasjon.

Følgelig er det nødvendig å brette ut et ganske bredt lerret med ulike forskningsbehov, som vi samler i ulike kategorier nedenfor.

8.1 Beskrivelser av oppvekster med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner

En konsekvens av at forskningen i stor grad har vært fokusert på sammenlikninger med heterofile par og enslige foreldre, er at forskere i mindre grad har vært opptatt av å beskrive hva slags oppvekster barn og unge har med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner. Innspill fra barn og unge som vi refererte til over, gir noen inntak til denne problematikken, men dreier seg omtrent utelukkende om barn med lesbiske mødre.

– Det er behov for gode beskrivelser av oppvekst i dagens Norge med foreldre med annen en heterofil orientering – ikke for å sammenlikne med familier med heterofile foreldre, men for å lære noe om disse barna og ungdommenes dagligliv og erfaringer både i familie, slekt og nettverk, på skolen og ellers. Det vil her være viktig å ikke bare inkludere familier med lesbiske eller homofile foreldre, og det vil være viktigere med gode, «tykke» beskrivelser enn med store utvalg. Det vil også være viktig å inkludere familier der barna har blitt en del av familien på ulike måter.

8.2 Med utgangspunkt i hvordan barna blir en del av familien

At barn blir en del av familien ved hjelp av kjent eller ukjent donor, eller surrogati, representerer en slags oppløsning av det biologiske båndet mellom far og barn, mor og barn eller begge foreldre og barn, og kanskje en tro på at det sosiale kan overordnes det biologiske eller biogenetiske. Det er sannsynligvis først de aller siste årene at denne måten å få barn på har fått i hvert fall et visst omfang. Dette reiser flere viktige problemstillinger, som også kan ses uavhengig av foreldrenes seksuelle orientering, og som har vært diskutert i forhold til adopsjoner i flere tiår. For eksempel:

- Hvordan håndterer foreldrene og andre i barnas nettverk at en eller begge biologiske foreldre ikke er tilstedeværende i forhold til barnet?
- Hvordan håndterer foreldrene og andre i barnas nettverk det man opplever som likheter med barnets biologiske opphav, eventuelt uforklarlige ulikheter med egen familie?
- Hvordan håndterer foreldrene barnas rett til kjennskap om sitt opphav hvis de selv ikke ønsker at barnet skal få vite om det?
- Har barn og unge som er født inn i et tidligere, heterofilt forhold andre opplevelser, reaksjoner og forløp enn barn som vokser opp i en familie med lhbt-foreldre fra starten, og i tilfelle når i løpet av oppveksten?

8.3 Fra barn og unges perspektiv

Som vi viste tidligere, betød det å inkludere barn og unges perspektiv et annet fokus enn når voksne var opptatt av ulike utfall for barna. Og igjen er den alt overveiende delen av forskningen knyttet til barn og unge med lesbiske mødre. Igjen savnes det empiriske studier av barn og unge i familier

med foreldre som er homofile, bifile eller transpersoner. Dessuten savnes det studier av situasjonen til barn og unge i Norge i dag.

– Det hadde vært ønskelig å gjennomføre en longitudinell studie, for eksempel i likhet med den britiske studien til Golombok og medarbeidere, der de samme barna og ungdommene ble intervjuet gjentatte ganger i løpet av oppveksten. Den britiske studien startet på et tidspunkt hvor de fleste barn og unge bodde sammen med lesbiske omsorgspersoner etter å ha vokst opp med mor og far i kortere eller lengre tid. Å starte en longitudinell studie nå, ville gjøre det mulig å få med grupper av barn og unge som er født inn i forhold der foreldrene har ulik seksuell orientering.

8.4 Sammenlikninger med heterofile par og enslige forsørgere

Som vi har vist tidligere i denne kunnskapsoversikten, konkluderer mange forfattere med at barn og unges omsorgssituasjon ikke er avhengig av foreldrenes seksuelle orientering, med andre ord at barn ikke er avhengige av å vokse opp med en mann og en kvinne som foreldre. Biblarz og Stacey (2010:5,17) påpeker at det finnes fem foreldrevariable som vanligvis blandes sammen når det argumenteres for behovet for en forelder av hvert kjønn, nemlig antall, kjønn, seksuell orientering, samlivsstatus og det biogenetiske slektskapet til barnet eller barna. Disse fem variablene interagerer egentlig med hverandre på komplekse måter.

Når man for eksempel sammenlikner lesbiske foreldre med enslige mødre, kan resultatene like gjerne skyldes forskjellen i antall omsorgspersoner. Vanligvis vil man jo regne med at det er en fordel med to omsorgspersoner i stedet for en, rett og slett fordi dette skaper mindre stress i forhold til å få dagliglivet og ikke minst økonomien til å gå opp. Og når man sammenlikner heterofile foreldre med lesbiske mødre, kan det tenkes at de forskjellene man finner som favoriserer lesbiske mødre egentlig skyldes at de er kvinner heller enn at de er lesbiske. Biblarz og Stacey (2010) viser nemlig til at slik forskningsstatus er, kan det argumenteres for at to kvinner i gjennomsnitt er bedre foreldre enn en kvinne og en mann – i hvert fall med tradisjonell arbeidsdeling seg i mellom. Dette kan kanskje være på grunn av

seleksjonseffekter, eller fordi kvinner som gjennomsnitt er bedre enn menn når det gjelder investering og ferdigheter i foreldreskap.

Er det så nødvendig med mer forskning som sammenlikner heteroseksuelle foreldre som omsorgspersoner med foreldre med andre seksuelle orienteringer? Argumentet for slike studier kan knyttes til at barn sannsynligvis i økende grad vil komme inn i familiene på andre måter enn tidligere, slik at de tidligere studiene blir noe mindre aktuelle over tid. Dessuten mangler slike studier med norske familier. Samtidig måtte nye, komparative studier forholde seg til de metodiske svakhetene som er observert ved tidligere studier, og dessuten matche sammenlikningsgruppene på mer relevante variable enn før.

– Det bør være aktuelt med en norsk sammenlikningsstudie mellom familier der foreldrene har ulik seksuell orientering med hensyn på viktige utfallsvariable for barn og unge, som mental helse, skolegang og sosialt nettverk, ved siden av negative erfaringer som mobbing og sosial utestengning. Ettersom vi fortsatt må regne med at det er vanskelig å sette sammen et utvalg med foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner, bør en slik studie bygges opp over tid for å sikre et stort nok utvalg som så kan matches parvis med familier der foreldrene er heterofile. Matchingen bør skje ut fra foreldrenes alder, utdanningsnivå, tilknytning til arbeidslivet, dimensjonen urban/rural, samt kjennetegn ved barnas familie-situasjon og oppvekstmiljø, sosialt nettverk, sosial støtte osv. Man bør i størst mulig grad benytte seg av anerkjente kartleggingsinstrumenter og kategoriseringsalternativer.

8.5 Sammenlikninger mellom lesbiske, homofile, bifile og transpersoner som foreldre?

Hvis det er slik at seksuell orientering ikke er utslagsgivende for barn og unges oppvekstbetingelser, kan man også reise spørsmål om det er relevant å gjennomføre sammenlikninger mellom lesbiske, homofile, bifile og transpersoner som omsorgspersoner. I litteraturen kan det av og til se ut som om dette ikke vurderes som viktig, i og med at det er ganske vanlig å omtale gruppen lhbt under ett selv om forskningen man refererer til, stort sett er gjennomført med lesbiske, eventuelt homofile foreldre. Vi vil imidlertid

påpeke at det absolutt er av interesse å kartlegge nærmere hvor mange lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Norge som er foreldre på hel- eller deltid, siden slik kunnskap ikke finnes så langt.

– Det vil være av interesse å kartlegge nærmere hvor mange lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Norge som er foreldre på hel- eller deltid. Videre vil det være av interesse å kartlegge nærmere forskjeller og likheter mellom disse gruppene når det for eksempel gjelder om de bor fast sammen med barna eller ikke, og om det er ulikheter mellom gruppene når det gjelder måten barna ble en del av familien på eller alderssammensetningen på barna. Et slikt prosjekt kunne godt ses i sammenheng med forslaget i punkt 9.1.

8.6 Familier med flere omsorgsbaser

I utgangspunktet ønsket vi også å inkludere forskning om familier med flere omsorgsbaser. Vi ga flere eksempler på mulige familiekonstellasjoner, hvor de viktigste sannsynligvis vil være hvis foreldrene er skilt, eller hvis et lesbisk par har fått barn med en homofil mann / et par som spiller en aktiv rolle i barnas liv selv om de ikke bor sammen. Dessuten kan også par der en eller begge foreldre er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner, skille seg etter at de har fått barn i forholdet. Dette kan gjerne resultere i flere enn to foreldre for barna, samt ekstra utvidete nettverk i form av besteforeldre, tanter, onkler osv. med muligheter både for berikelse og ekstra konflikter. Imidlertid fant vi ikke noen empiriske studier av disse spørsmålene.

– Det hadde vært av interesse å ta utgangspunkt i SSBs statistikk for ekteskap/partnerskap og kartlegge nærmere hvordan oppveksten til barn og unge organiseres når det er snakk om flere omsorgsbaser, i hvor stor grad det for eksempel oppstår barnefordelingskonflikter som må løses rettslig, i hvor stor grad barn og unge har like mye samvær som når foreldrene har en heterofil orientering, i hvor stor grad det er like mye rom for aktivt besteforeldreskap osv.

8.7 Fosterfamilier og adoptivfamilier

Det var også vår intensjon å inkludere empiriske studier om lesbiske, homofile, bifile og transpersoner som fosterforeldre eller adoptivforeldre. Vi fant noen studier om adopsjon, men ingen om fosterfamilier, selv om man

regner med at i hvert fall noen få prosent av samtlige fosterhjems plasseringer i USA skjer hos lesbiske eller homofile par. Det argumenteres også for at både adopsjon og fosterhjems plassering av spesielt vanskeligstilte og problematiske barn og unge er en god måte for lesbiske og homofile par å få barn på.

– Det finnes norsk statistikk om stebarnadopsjoner, men ingen samlet oversikt over antall adopsjoner i regi av barnevernet eller antall fosterhjems plasseringer hos foreldre som er lhbt. Det ville være ønskelig å kartlegge omfanget av adopsjoner og fosterhjems plasseringer, samt i hvor stor grad barneverntjenesten plasserer spesielt utfordrende og krevende barn og unge i disse familiene. Videre vil det være ønskelig å kartlegge om det er variasjoner i flyttemønstre eller utfall for barna og ungdommene som kan spores tilbake til adoptiv- eller fosterforeldrenes seksuelle orientering.

8.8 Samhandling på viktige arenaer for barna

Som nevnt innledningsvis, har vi valgt å ikke inkludere litteratur om samhandlingen med barnehage, skole og hjelpeapparat for foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner. Spørsmålet er om foreldrepraksiser i forhold til disse instansene, og instansenes måter å forholde seg til foreldrene på, i så fall blir vesentlig annerledes. Her er data noe motstridende. For eksempel finner Fedewa og Clark (2009) om et amerikansk utvalg at det ikke var noen forskjeller mellom foreldre av motsatt og samme kjønn når det gjaldt oppfølging og samarbeid med skolen. På sin side påpeker Gustavson & Schmitt (2011b) at det er en fordel for barna hvis lhbt-foreldre er mer aktive enn vanlig i forhold til skolen for å hjelpe barna sine med å håndtere den sosiale situasjonen der fordi det er vanlig for barna å oppleve problemer.

Begge artiklene som er nevnt over, poengterer behovet for god informasjon til lærere og skoleledere som en del av deres utdanning. Det samme poengteres av de som skriver om kontakt med hjelpetjenestene (for eksempel Chapman, Zappa & Shields, 2012). Det er viktig at de som møter klientene har god kunnskap om alternative familieformer, slik at foreldre kan møtes på en fordomsfri måte når de oppsøker hjelp for barna sine. Ellers risikerer man

at barn ikke får kontakt med hjelpeapparatet fordi foreldrene er engstelige for hva slags vekt som vil bli lagt på deres seksuelle orientering.

– Det er behov for utvikling av kunnskap om hva ansatte i norske barnehager og skoler, og ansatte i hjelpetjenester i Norge, vet om familiestrukturer som bygger på annet enn heterofil orientering, og hva slags oppvekst barn og unge i disse familiene har. Det er også behov for kunnskap om hvordan barn og foreldre møtes når foreldrene ikke har en heterofil orientering, og om de opplever seg diskriminert i møtet med de ulike fagpersonene.

8.9 Avslutning

I dette siste kapitlet har vi for det første argumentert for at det mangler *gode, deskriptive studier* av flere aspekter ved barn og unges situasjon når de vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson, ikke minst norske studier. Slike studier bør gi ny og utvidet innsikt i dagligliv og oppvekst for barna og ungdommene dette gjelder, med et helhetlig perspektiv.

Videre har vi argumentert med at selv om seksuell orientering ikke er utslagsgivende for foreldrenes omsorgskompetanse, kan det ha noe for seg å *sammenlikne oppvekstsituasjonen til barn og unge* når foreldrenes seksuelle orientering varierer. Da er det imidlertid viktig å ikke forveksle konsekvenser av seksuell orientering med konsekvenser av for eksempel antall foreldre, foreldrenes kjønn, samlivsstatus og biogenetisk slektskap til barna, hvilket krever gode metodiske tilnæringsmåter. Det vil da være av interesse å studere spesielt om organiseringen av foreldreskapet (for eksempel heltid-deltid) og sammensetningen av barnegruppene i utvalgene (for eksempel med hensyn til alder og måten barnet har blitt en del av familien på) varierer systematisk avhengig av om foreldrene er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner.

For det tredje har vi argumentert med at det er *store kunnskapsmangler på viktige områder*, når det gjelder homofile, men særlig bifile og transpersoner som foreldre, når det gjelder organisering av foreldreskapet med flere omsorgsbaser og når det gjelder lhbt-personer som fosterforeldre eller adoptivforeldre. Dermed kan også en god, longitudinell studie være på sin plass.

Mer overordnet har vi argumentert for at det vil være nyttig for kunnskapsutviklingen framover at man ikke fokuserer for ensidig på sammenlikninger med heterofile foreldre. Det kan være like viktig å undersøke nærmere variasjoner og mønstre innen gruppen lhbt som foreldre, og ikke minst få fram gode beskrivelser av hvordan barn og unge opplever og reflekterer rundt sin oppvekst. Dermed vil det sannsynligvis også bli mulig å undersøke nærmere i hvor stor grad barna og ungdommene utsettes for diskriminering, og av hvem, og om og i hvor stor grad det har betydning om foreldrene er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner når det gjelder måten barn og unge møtes på i sine sosiale sammenhenger – inklusive skole, barnehage og kontakt med hjelpeapparatet.

Med de mange og store kunnskapshullene vi har påpekt, kan det virke som om den beste strategien vil være å samle ressurser til noen store prosjekter om det å vokse opp med lhbt-foreldre, som hver for seg kan ivareta flere av spørsmålsstillingene som er påpekt over. Dette ville være å få rettet nødvendig oppmerksomhet mot viktige aspekter ved livene til både voksne og barn i familiene det gjelder.

Litteratur

- Allen, M. & Burrell, N. (1997). Comparing the impact of homosexual and heterosexual parents on children. *Journal of Homosexuality*, 32(2), 19–35.
- Anderssen, N., Amlie, C. & Ytterøy, E. A. (2002). Outcomes for children with lesbian or gay parents. A review of studies from 1978 to 2000. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43(4), 335–351.
- Andreassen, K. (2009). *Psykologiske utfall hos barn med lesbiske foreldre. En litteraturgjennomgang fra år 2000 til 2008*. Hovedoppgave, Universitetet i Bergen, Bergen.
- Armesto, J. C. (2002). Developmental and contextual factors that influence gay fathers' parental competence: A review of the literature. *Psychology of Men & Masculinity*, 3(2), 67–78. doi:10.1037/1524-9220.3.2.67
- Averett, P., Nalavany, B. & Ryan, S. (2009). An evaluation of gay/lesbian and heterosexual adoption. *Adoption Quarterly*, 12(3–4), 129–151.
- Backe-Hansen, E. (2004). *Barns håndtering av vanskelige livsbetingelser. Kunnskapsbidrag fra 36 studier av barnefattigdom*. Oslo: NOVA, rapport nr. 12/2004.
- Backe-Hansen, E. (2004b). *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Bigner, J. & Jacobsen, R. B. (1989). Parenting Behaviors of Homosexual and Heterosexual Fathers. *Journal of Homosexuality*, 18(1–2), 173–186. doi:10.1300/J082v18n01_09
- Bos, H. M. W., Balen, F. & Boom, D. C. (2007). Child Adjustment and Parenting in Planned Lesbian-Parent Families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(1), 38–48.
- Bos, H. M. W. & van Balen, F. (2008). Children in planned lesbian families: Stigmatisation, psychological adjustment and protective factors. *Culture, Health & Sexuality*, 10(3), 221–236. doi:10.1080/13691050701601702
- Brewaeyns, A., Ponjaert, I., Van Hall, E. V. & Golombok, S. (1997). Donor insemination: child development and family functioning in lesbian mother families. *Human Reproduction*, 12(6), 1349–1359.
- Brewaeyns, A. & Van Hall, E. V. (1997). Lesbian motherhood: The impact on child development and family functioning. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 18(1), 1–16.
- Chapman, R., Zappa, T & Shields, L. (2012). An essay about health professionals' attitudes to lesbian, gay, bisexual and transgender parents seeking healthcare for their children. *Scand. J. Caring*, 26, 333–339.

- Chan, R. W., Raboy, B. & Patterson, C. J. (1998). Psychosocial Adjustment among Children Conceived via Donor Insemination by Lesbian and Heterosexual Mothers. *Child development*, 69(2), 443–457. doi:10.1111/j.1467-8624.1998.tb06201.x
- Crowl, A., Ahn, S. & Baker, J. (2008). A meta-analysis of developmental outcomes for children of same-sex and heterosexual parents. *Journal of GLBT family studies*, 4(3), 385–407.
- Erich, S., Kanenberg, H., Case, K., Allen, T. & Bogdanos, T. (2009). An empirical analysis of factors affecting adolescent attachment in adoptive families with homosexual and straight parents. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 398–404.
- Erich, S., Leung, P. & Kindle, P. (2005). A Comparative Analysis of Adoptive Family Functioning with Gay, Lesbian, and Heterosexual Parents and Their Children. *Journal of GLBT family studies*, 1(4), 43–60. doi:10.1300/J461v01n04_03
- Fedewa, A. L. & Clark, T. P. (2009). Parent practices and home-school partnerships: A differential effect for children with same-sex coupled parents? *Journal of GLBT Family Studies*, 5, 312–339.
- Gartrell, N. & Bos, H. M. W. (2010). US national longitudinal lesbian family study: psychological adjustment of 17-year-old adolescents. *Pediatrics*, 126(1), 28–36.
- Gartrell, N., Rodas, C., Deck, A., Peyser, H. & Banks, A. (2005). The National Lesbian Family Study: 4. Interviews With the 10-Year-Old Children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75(4), 518–524.
- Goldberg, A. E. (2007a). (How) Does It Make a Difference? Perspectives of Adults With Lesbian, Gay, and Bisexual Parents. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 550–562.
- Goldberg, A. E. (2007b). Talking About Family: Disclosure Practices of Adults Raised by Lesbian, Gay, and Bisexual Parents. *Journal of Family Issues*, 28(1), 100–131. doi:10.1177/0192513x06293606
- Goldberg, A. E., Kinkler, L. A., Richardson, H. B. & Downing, J. B. (2012). On the border: Young adults with LGBQ parents navigate LGBTQ communities. *Journal of Counseling Psychology*, 59(1), 71–85. doi:10.1037/a0024576
- Golombok, S. & Badger, S. (2010). Children raised in mother-headed families from infancy: a follow-up of children of lesbian and single heterosexual mothers, at early adulthood. *Human Reproduction*, 25(1), 150–157. doi:10.1093/humrep/dep345
- Golombok, S., Perry, B., Burston, A., Murray, C., Mooney-Somers, J., Stevens, M. et al. (2003). Children with lesbian parents: A community study. *Developmental Psychology*, 39(1), 20–33. doi:10.1037/0012-1649.39.1.20

- Golombok, S. & Tasker, F. (1996). Do parents influence the sexual orientation of their children? Findings from a longitudinal study of lesbian families. *Developmental Psychology; Developmental Psychology*, 32(1), 3.
- Golombok, S., Tasker, F. & Murray, C. (1997). Children Raised in Fatherless Families from Infancy: Family Relationships and the Socioemotional Development of Children of Lesbian and Single Heterosexual Mothers. *Journal of child psychology and psychiatry*, 38(7), 783–791. doi:10.1111/j.1469-7610.1997.tb01596.x
- Gustavson, M. & Schmitt, I. (2011). Culturally queer, silenced in school? Children with LGBTQ parents, and the everyday politics of/in community and school. *Lambda Nordica*, 17, 159–187.
- Gustavson, M. & I. Schmitt (2011b). *Skolan er ute?! Barn och ungdomar med hbtq-föräldrar och deras erfarenheter i skolan i Tyskland, Slovenien och Sverige*. Lund: Lunds Universitet, Centrum för genusvetenskap. Delstudie Sverige.
- Halvorsen, M. Seeger & Joner, A. (1999). Barns oppvekst i lesbiske parforhold. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 36, 514–522.
- Innala, S. (2010). *Forskningsoversikt*. Stockholm: SOU.
- Joos, K. E. & Broad, K. L. (2007). Coming Out of the Family Closet: Stories of Adult Women with LGBTQ Parent(s). *Qualitative Sociology*, 30(3), 275–295. doi:10.1007/s11133-007-9064-y
- Jørgensen, P. Schulz, B. Ertmann, N. Egelund & D. Hermann (1993). *Risikobørn. Hvem er de – hvad gør vi?* København: SIKON.
- Kershaw, S. (2000). Living in a lesbian household: The effects on children. *Child and Family Social Work*, 5(4), 365–371.
- Lagerberg, D. & C. Sundelin (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia/Centrum för utvärdering av socialt arbete.
- Lavner, J. A., Waterman, J. & Peplau, L. A. (2012). Can Gay and Lesbian Parents Promote Healthy Development in High-Risk Children Adopted from Foster Care? *American Journal of Orthopsychiatry*, 82(4), 465–472.
- Leddy, A., Gartrell, N. & Bos, H. M. W. (2012). Growing Up in a Lesbian Family: The Life Experiences of the Adult Daughters and Sons of Lesbian Mothers. *Journal of GLBT family studies*, 8(3), 243–257.
- Leung, P., Erich, S. & Kanenberg, H. (2005). A comparison of family functioning in gay/lesbian, heterosexual and special needs adoptions. *Children and Youth Services Review*, 27(9), 1031–1044.
- Lubbe, C. (2007). To tell or not to tell: how children of same-gender parents negotiate their lives at school. *Education as Change*, 11(2), 45–65. doi:10.1080/16823200709487165

- Luthar, S. S. (ed.). (2003). *Resilience and vulnerability. Adaptation in the context of childhood adversities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MacCallum, F. & Golombok, S. (2008). Children raised in fatherless families from infancy: a follow-up of children of lesbian and single heterosexual mothers at early adolescence. *Journal of child psychology and psychiatry*, 45(8), 1407–1419.
- Meezan, W. & Rauch, J. (2005). Gay marriage, same-sex parenting, and America's children. *The Future of Children*, 15(2), 97–113.
- Murray, P. D. & McClintock, K. (2005). Children of the Closet. *Journal of Homosexuality*, 49(1), 77–95. doi:10.1300/J082v49n01_04
- Rivers, I., Poteat, V. P. & Noret, N. (2008). Victimization, social support, and psychosocial functioning among children of same-sex and opposite-sex couples in the United Kingdom. *Developmental Psychology*, 44(1), 127.
- Robitaille, C. & Saint-Jacques, M.-C. (2009). Social stigma and the situation of young people in lesbian and gay stepfamilies. *Journal of Homosexuality*, 56(4), 421–442.
- Stacey, J. & Biblarz, T. J. (2001). (How) does the sexual orientation of parents matter? *American Sociological Review*, 159–183.
- Tasker, F. (1999). Children in Lesbian-Led Families: A Review. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 4(2), 153–166. doi:10.1177/1359104599004002003
- Tasker, F. & Golombok, S. (1995). Adults raised as children in lesbian families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 65(2), 203–215.
- van Gelderen, L., Bos, H. M. W., Gartrell, N., Hermanns, J. & Perrin, E.C. (2012). Quality of Life of Adolescents Raised From Birth by Lesbian Mothers: The US National Longitudinal Family Study. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 33(1), 17–23 10.1097/DBP.1090b1013e31823b31862af.
- van Gelderen, L., Gartrell, N., Bos, H. M. W., van Rooij, F. B. & Hermanns, J. M. A. (2012). Stigmatization associated with growing up in a lesbian-parented family: What do adolescents experience and how do they deal with it? *Children and Youth Services Review*, 34(5), 999–1006. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.048
- Wainright, J. L., Russell, S. T. & Patterson, C. J. (2004). Psychosocial adjustment, schooloutcomes, and romantic relationships of adolescents with same-sex parents. *Child development*, 75(6), 1886–1898.
- Welsh, M. G. (2011). Growing Up in a Same-Sex Parented Family: The Adolescent Voice of Experience. *Journal of GLBT family studies*, 7(1–2), 49–71. doi:10.1080/1550428x.2010.537241

DEL II:

Hvor mange barn og unge i Norge vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson?

Elisabeth Backe-Hansen

1 Introduksjon

Hvor mange barn og unge vokser opp i familier i Norge der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil, eller transperson? Er det mulig å framskaffe pålitelig informasjon om hvor mange dette dreier seg om? Dette kapitlet dreier seg om muligheter og begrensninger ved eksisterende statistikk, og avsluttes med noen forslag til nye tilnæringsmåter for å få fram denne kunnskapen. Som vi vil se, gir statistikken svar på noen få spørsmål, som er knyttet til antall samkjønnede par med barn fra tidligere forhold, antall stebarnadopsjoner, og antall registrerte barn tilkommet ved hjelp av assistert befruktning, donorinseminasjon eller surrogati. Statistikken er imidlertid utilstrekkelig på områder som kunne gitt mer presis informasjon, for eksempel andel enslige forsørgere som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner, eller andel familier bestående av en forelder der steforelder/partner er av samme kjønn som forelderen. Videre begrenser statistikkens registreringer seg til sammekjønnsforeldre, slik at ingen kunnskap om omfanget av barn med foreldre som er bifile eller transpersoner registreres i det hele tatt. Resultatene som presenteres i dette kapitlet må derfor ses som en begynnelse på arbeidet med å finne ut mer om hvor mange barn og unge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson.

1.1 Begrepsavklaring

I Regjeringens handlingsplan for bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner brukes benevnelsen lhbt gjennomgående som en forkortelse, i tråd med allment brukte begreper (Regjeringens handlingsplan:12). Rapporten vil følge samme praksis. Dessuten vil vi bruke betegnelsen «seksuell orientering» som et overordnet begrep, som omfatter homo-, og bi- og heteroseksualitet. Biseksualitet kan for eksempel omfatte personer som definerer seg selv som homoseksuell med visse heteroseksuelle innslag (homo-hetero), eller som heteroseksuell med visse homoseksuelle innslag (hetero-homo) (Roth, Bostrøm & Nykvist, 2006). Med andre ord bryter betegnelsen bifil med en forståelse om at befolkningen kan deles inn i to grupper, henholdsvis heterofile og homofile. Handlingsplanen (s. 13) vektlegger betydningen av at personer i gruppen bifile bør møtes ut fra den identiteten de selv opplever seg som. Videre tar vi, også i tråd med Handlingsplanen (s. 13) utgangspunkt i at transpersoner er et paraplybegrep som innbefatter en rekke forskjellige uttrykk (f.eks. Leprince, 2009). En typisk definisjon av transpersoner er «individer hvis kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk, tidvis, eller alltid, skiller seg fra samfunnets normer for kjønn» (Handlingsplanen s. 13). Som vi vil se, er det et problem for vårt formål at offentlig statistikk stort sett begrenser seg til informasjon om lesbiske og homofile som foreldre, det vil si samkjønnede par, og følgelig ikke omfatter det mangfoldet som gjenspeiles med betegnelsen lhbt.

Det finnes en lang rekke måter barn og unge kan få og ha foreldre som er lesbiske, homofile, bifile og transpersoner på, som i enda sterkere grad illustrerer det eksisterende mangfoldet:

- Lesbiske par som har fått barn gjennom assistert befruktning med kjent donor (mor og medmor) evt. par med bifile kvinner
- Lesbiske par som har fått barn gjennom assistert befruktning med ukjent donor (mor med medmor etter stebarnsadoptsjon) evt. par med bifile kvinner
- Homofile par som har fått barn med hjelp fra surrogat (far med medfar etter stebarnsadoptsjon) evt. par med bifile menn
- Homofil mann med barn med hjelp fra surrogat (kun én foreldre) ev. bifil mann

- Lesbisk kvinne med barn fra assistert befrukning (kun én foreldre) evt. bifil kvinne
- Lesbiske, homofile og bifile med barn fra tidligere heterofilt forhold
- Lesbiske, homofile og bifile par med fosterbarn
- Lesbiske, homofile og bifile par med barn som er adoptert
- Lesbisk/bifil kvinne evt. med partner som har fått barn med privat ordning med mann (som kan være homofil eller bifil) – kan både være familie med flere foreldre, der mor og far er foreldre uten å være i forhold sammen og evt. etablerer seg med egen partner, men også mulig at ny partner stebarnsadopterer (planlagte regnbuefamilie)
- Homofil/bifil mann evt. med partner som har fått barn med privat ordning med kvinne (som kan være lesbisk eller bifil) – kan både være familie med flere foreldre, der mor og far er foreldre uten å være i forhold sammen og evt. etablerer seg med egen partner, men også mulig at ny partner stebarnsadopterer (planlagte regnbuefamilie)
- Transpersoner med barn i et heterofilt forhold, eller fra lhbt-forhold
- Transseksuell mann (kvinne til mann operert) og heterofil kvinne som får barn gjennom assistert befruktning
- Transseksuell kvinne (mann til kvinne operert) og heterofil mann som får barn gjennom surrogatmor
- Par der en eller begge foreldre er transvestitt
- Par der en eller begge foreldre er transperson

Som nevnt over, er det imidlertid svært begrenset i hvor stor grad flertallet av disse alternativene kan spores i offentlig statistikk. Derfor foreslår vi også på slutten at en videre framgangsmåte er en surveystudie som er direkte rettet mot disse målgruppene, der informantene får mulighet til å definere sin seksuelle orientering eller sitt seksuelle uttrykk på en detaljert nok måte. I våre analyser har vi av pragmatiske grunner valgt å operasjonalisere noen kategorier ut fra hva slags status barn og unge kan ha i forhold til sine omsorgspersoner, ettersom dette er utgangspunktet for offentlig statistikk.

1.2 Innholdet i denne delen av rapporten

Spørsmålet som diskuteres i denne delen av notatet, er om det er mulig å estimere hvor mange barn og unge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson. Diskusjonen av mulige estimater vil gjelde barn og unge i Norge, og bygger på eksisterende statistikk og relevant forskning fra Norge og andre land. For å komme nærmere et svar på spørsmålet, er det imidlertid nødvendig å konkretisere det i flere, mer avgrensede underspørsmål. Som vi vil se, finnes det svar på noen, men langt fra alle disse spørsmålene:

- Andel samkjønnede par som har et eller flere barn fra før
- Andel samkjønnede par der det skjer stebarnadopsjoner
- Antall barn født til samkjønnede par ved hjelp av assistert befruktning, donorinseminasjon eller surrogati
- Antall samboerpar og enslige forsørgere som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner
- Antall barn og unge der omsorgen er delt mellom foreldre der minst en er lesbisk, homofil, bifil eller transperson
- Antall barn og unge som er adoptert eller fosterhjemsplassert hos lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner

Nedenfor redegjør vi for den kunnskapen vi har funnet om hvert av disse punktene, før en avsluttende oppsummering og diskusjon og forslag om framgangsmåter for å få fram mer eksakt informasjon.

2 Informasjon fra offentlig statistikk

Den viktigste kilden vi har til informasjon, er basert på offentlig tilgjengelig statistikk fra Statistisk sentralbyrå eller publikasjoner om relevante temaer som er basert på data herfra. Her har vi hentet tall fra den nyeste Folke- og boligtellingsen, samt fra egne tabeller om ekteskap mellom samkjønnede par og deres barn. I tillegg kommer en publikasjon om partnerskap/ekteskap (Wiik, Seiersted & Noack, 2012) og en om foreldreansvar, daglig omsorg og samvær (Sætre, 2004). Som vi vil se, er imidlertid statistikken organisert på en slik måte at det er vanskelig å gi valide svar om svært mange av de gruppene vi listet opp over.

2.1 Mangel på informasjon om samboerpar og enslige forsørgere

I henhold til den siste Folke- og boligtellingsen, som omfattet 1.105.279 barn og unge mellom 0 og 17 år per 1.1.2012, bodde ca. 75 prosent sammen med begge foreldre, hvorav 19 prosent (ca. 210.000 barn) hadde samboende foreldre. I følge Statistisk sentralbyrå gir imidlertid ikke Folke- og boligtellingsen god nok informasjon om samboerpar av samme kjønn, til at det kan gis tall for denne gruppen⁵.

Totalt bodde 14,3 prosent av barna (vel 158.000) sammen med mor alene, og 3 prosent (vel 33.000) sammen med far alene. Det finnes imidlertid ikke offentlig statistikk over hvor mange lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner som bor alene sammen med barn, ettersom de vil være registrert som enslige forsørgere uansett seksuell orientering. Ikke mer enn 6,5 prosent av barna (knappt 72.000 barn) bodde sammen med mor og stefar/partner og 1,3 prosent (knappt 14.500 barn) sammen med far og stemor/partner⁶. Denne kategoriseringen sier ingenting om hva slags juridiske status eventuelle barn har, bortsett fra at en av foreldrene er biologisk forelder til barnet eller barna. Resten bodde sammen med enslige foreldre. Det framgår ikke av Folke- og

⁵ Se <http://www.ssb.no/sok?sok=ekteskap+mellom+personer+av+samme+kj%C3%B8nn>. Publisert februar 2013.

⁶ Se <http://www.ssb.no/a/kortnavn/familie/tab-2013-01-17-16.html>.

boligtellingen hvor mange av disse samboerparene som var samkjønnede, og det finnes fortsatt ikke egen statistikk over andel lhbt-personer som er samboere med barn. Det finnes heller ikke statistikk over hvor mange enslige forsørgere som er lhbt.

2.2 Andel samkjønnede par som har ett eller flere barn fra før

Wiik, Seierstad og Noack (2012) analyserte utviklingen med hensyn til antall inngåelser av partnerskap/ekteskap så vel som antall barn i partnerskap/ekteskap i 1993–2011 ut fra offentlig statistikk. I løpet av de 19 årene som ble undersøkt, ble det i alt inngått 3.681 partnerskap/ekteskap. Omtrent halvparten ble inngått mellom to menn og omtrent halvparten mellom to kvinner. I perioden 1993 til 2001 ble det registrert 1.121 partnerskap mellom personer av samme kjønn⁷. Av disse oppga ikke mer enn seks prosent (68 par) at de hadde ett eller flere barn fra før (Wiik et al., 2012). Dette tallet er noe lavere enn det som framkom i NOVAs undersøkelse av levekårene blant lesbiske og homofile fra 1999, der omtrent en av ti svarte at de hadde barn fra et tidligere, heterofilt samliv (Hegna, Moseng & Kristiansen, 1999:216–217). Imidlertid vet vi ikke hvor representativt utvalget i levekårsundersøkelsen var⁸. I perioden 2002–2010 ble det så registrert vel 2.300 partnerskap/ekteskap, hvorav 18 prosent (415 par) oppga at de hadde barn fra før (Wiik et al., 2012).

I løpet av en 18-årsperiode ble det altså ikke registrert at mer enn 483 samkjønnede par hadde barn fra tidligere forhold. Det framgår ikke av statistikken hvor mange barn det var snakk om, eller hvor gamle disse barna var. Dermed er det heller ikke mulig å vite hvor mange år av barnas liv de var en del av disse familiene på hel- eller deltid.

⁷ Se

[https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=Partnerska
psinng&KortNavnWeb=ekteskap&Planguage=0&checked=true](https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=Partnerska
psinng&KortNavnWeb=ekteskap&Planguage=0&checked=true).

⁸ Tidligere har Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) anslått antallet barn og unge som vokser opp med lesbiske og homofile foreldre til å være mellom 10 og 20.000, det vil si mellom 0,9 og 1,8 prosent av alle barn mellom 0 og 17 år. Tallet baserte seg på NOVAs undersøkelse. I tillegg regnet man med et større antall barn og unge som vokser opp med foreldre som er bifile eller transpersoner. I mail av 7.3.2013 opplyser imidlertid nåværende leder av LLH, Bård Nylund, at de ikke lenger bruker dette tallet fordi grunnlaget for det ikke er godt nok dokumentert.

2.3 Stebarnadopsjoner

Foreldre som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner kan inngå blant adoptivforeldre i stebarnadopsjoner. Det foreligger ikke offentlig statistikk om slike adopsjoner før 2006. I årene 2006 til 2011 var det totale antallet stebarnadopsjoner 1.339. Av disse ble i alt 211 barn (15,7 prosent) adoptert av partner i partnerskap⁹. Disse inngår sannsynligvis blant de 483 partnerskapene/ekteskapene der det var registrert barn fra tidligere forhold.

Imidlertid kan vi neppe regne med at denne fordelingen vil være konstant. Snarere har det nok vært en opphopningseffekt de første årene (tabell 1).

Tabell 1: Stebarnadopsjoner av partner av samme kjønn 2006–2011 (n=211)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stebarnadopsjoner av partner av samme kjønn	30	70	64	25	14	8

Det kan også tenkes at den markante nedgangen i stebarnadopsjoner reflekterer at det har blitt mer vanlig at lhbt-personer etablerer seg direkte, og ikke først har levd i et heterofilt forhold med barn. Forøvrig må vi regne med at de 203 stebarnadopsjonene som ble gjennomført fra 2006 til 2010, er med blant de 483 samkjønnede parene der det var registrert barn fra tidligere forhold (se over).

Før 2011 foreligger det ikke offentlig statistikk om aldersfordelingen på barna som ble adoptert av en steforelder. Dermed kan vi heller ikke her vite hvor mange år hvert enkelt av barna vokste opp med foreldre av samme kjønn som daglige omsorgspersoner.

2.4 Barn født ved hjelp av assistert befruktning, donorinseminasjon eller surrogati

Før 2002 kunne ikke registrerte partnere få assistert befruktning. Det finnes dog anekdotisk informasjon om at noen leger likevel ga denne behandlingen til lesbiske par. Dessuten vet man ikke hvor mange lesbiske kvinner som fikk kunstig inseminasjon for eksempel i Danmark.

Siden 2002 har det blitt mer og mer vanlig for foreldre av samme kjønn å få barn sammen, og *for perioden 2000 til 2011 gjelder dette i alt 661 barn i*

⁹ Se <https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/save.selections.asp>.

følge offentlig statistikk. Av disse ble nærmere en tredjedel (205) født i 2010 og 2011. Ikke mer enn 10,7 prosent (71) av barna var imidlertid registrert med to fedre (Wiik, Seiersted og Noack, 2012). Dette tallet vil omfatte ordninger der lesbiske par har fått barn med homofile menn.

2.5 Mangel på informasjon om samværsordninger/ delt fast bosted etter skilsmisse

Skal vi få bedre kunnskap om barn og unges situasjon når minst en av foreldrene er lesbisk, homofil, bifil eller transperson, er det også nødvendig å undersøke hva slags omsorgs- og samværsordninger som etableres mellom skilte foreldre. Vi så tidligere at til sammen ca. 25 prosent av barna bodde sammen med mor alene, mor og stefar, far alene eller far og stefar per 1.1.2012, uten at det er mulig å vite hvor mange av disse foreldrene som er lhbt. Vi har heller ikke funnet nyere publikasjoner fra Statistisk sentralbyrå om dette temaet, bortsett fra to analyser av data som ble samlet inn i 2002 (Jensen, 2005; Sætre, 2004).

I undersøkelsen begge disse artiklene bygger på, inngikk 2000 foreldrepar som hadde barn med hverandre, og som ikke lenger bodde sammen. Åtte prosent av disse hadde delt daglig omsorg, det vil si at barnet bodde tilnærmet like mye hos begge foreldre. Forfatterne påpeker at dette er en økning i forhold til midten av 1990-tallet, men de påpeker også at en god del av barna som oppgis å ha delt, fast bosted, egentlig bor mest hos mor.

2.6 Mangel på kunnskap om adopsjoner og fosterhjems plasseringer

Tidligere viste vi offentlig statistikk om stebarnadopsjoner. I både USA (Sudol, 2012) og Storbritannia (Hicks, 2005) har adopsjon som barnevernstiltak vært fremmet som en måte for homofile og lesbiske par å få barn. I disse landene er også adopsjon av barn med store problemer en del av barnevernets tiltaksapparat, noe det ikke er i Norge. I Norge har vi stebarnadopsjoner, utenlandsadopsjoner, fosterbarnadopsjoner og «andre» adopsjoner, som for eksempel gjennomført med foreldrenes samtykke eller gjennomført som barnevernstiltak i forlengelsen av et fosterhjemsforhold som allerede er etablert og har vist sin levedyktighet. Vi kan regne med at

svært få utenlandsadopsjoner skjer til samkjønnede foreldre. Dette skyldes at såkalte avgiverland flest fortsatt ikke vil gi godkjenning, selv om disse i Norge har samme rett til å bli vurdert som foreldre med heterofil orientering. Adopsjoner av fosterbarn og såkalte «andre» adopsjoner utgjør så få per år at andelen adoptivforeldre av samme kjønn uansett må bli forsvinnende liten. I 2011 utgjorde for eksempel antallet fosterbarnsadopsjoner 32, mens antallet «andre» adopsjoner utgjorde 8¹⁰.

Det foreligger ikke offentlig statistikk om hvor mange barn og unge i Norge som er i fosterhjem hos foreldre som er lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Det foreligger heller ikke offentlig statistikk om hvor mange som er i fosterhjem hos enslige voksne, uansett deres seksuelle orientering. De kategoriene som skilles ut, er såkalte vanlige fosterhjem og fosterhjem hos slekt, med eller uten forsterkninger.

2.7 Oppsummering

Så langt har vi vist at offentlig statistikk fra Statistisk sentralbyrås aktuelle registre kan gi svar på følgende av de underspørsmålene vi stilte:

- Av vel 1.100 registrerte partnerskap i perioden 1993–2001 oppga ikke mer enn 68 par at de hadde barn fra før. Av vel 2.300 registrerte partnerskap/ekteskap i perioden 2002–2010 oppga ikke mer enn 418 par at de hadde barn fra før. Tilsammen utgjør dette 486 par med ett eller flere barn.
- I perioden 2006–2011 ble det gjennomført i alt 211 stebarnadopsjoner av samkjønnede partnere/ektepar. Vi må forutsette at disse inngår i tallene over.
- I perioden 2001–2010 ble det født i alt 661 barn til samkjønnede foreldre, flest de siste årene.

Med andre ord har vi ganske sikre, men små tall om en gruppe på *1.100 til 1.200* barn og unge som enten har opplevd at en av foreldrene har fått en partner av samme kjønn på et senere tidspunkt, eller har blitt født inn i et forhold med samkjønnede foreldre. Tallene må anses som rimelig sikre fordi

¹⁰ Se <http://www.ssb.no/a/kortnavn/adopsjon/tab-2012-06-07-01.html>.

de er hentet fra registerdata i regi av Statistisk sentralbyrå. Imidlertid kjenner vi ikke aldersfordelingene for barna og ungdommene, så det er umulig å anslå hvor mange av disse som er mellom 0 og 17 år gamle, og hvor mange som nå er voksne selv.

Derimot har vi *ikke* informasjon om

- Samboerpar og enslige forsørgere der en/begge er lhbt
- Samvær/delt bosted etter skilsmisse der en/begge er lhbt
- Andre adopsjoner enn stebarnadopsjoner og fosterhjems plasseringer hos par som er lhbt

Det er særlig blant samboerpar og enslige forsørgere, og ordninger med samvær/delt bosted etter skilsmisse, at man sannsynligvis ville finne et større antall barn og unge der en eller begge foreldre er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner. Dermed kan vi ikke trekke noen rimelige konklusjoner om hvor stort det sannsynlige antallet barn og unge er.

Det vi uansett kan anta, er imidlertid at langt flere barn og unge vil bo sammen med lesbiske mødre enn med homofile fedre. For eksempel så vi over at mens rundt 20 prosent av 0–17 åringene bodde sammen med bare mor eller mor og steforelder/partner per 1.1.2012, var det ikke mer enn rundt fem prosent som bodde sammen med far alene eller far og steforelder/partner – altså fire ganger så mange mødre som fedre. Og av barn født med to samkjønnede foreldre, var ikke mer enn 10,7 prosent registrert med to fedre. Dessuten så vi at selv om andelen som svarer at de har delt, felles bosted har økt – og sannsynligvis i høy grad etter 2002 – betyr det for noen at de i praksis bor sammen med mor likevel.

Og sist, men ikke minst, kan vi konkludere med at kunnskapen er omtrent ikke-eksisterende når det gjelder antall barn som vokser opp med en eller to foreldre som er bifile eller transpersoner. Den sikreste kunnskapen vi har bygger hele tiden på at foreldrene er av samme kjønn, det vil si lesbiske eller homofile.

3 Forslag til ny forskning

Den viktigste konklusjonen vi kan trekke av arbeidet så langt, er at vi mangler sikre nok tall til å kunne anslå hvor mange barn og unge som vokser opp i familier der minst en av foreldrene er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner. Analysene i denne rapporten, gir grunnlag for følgende forslag til framgangsmåter for å få bedre og mer presis kunnskap. Det kan virke som om forslag av typen vi fremmer her er de eneste mulige for å få fram kunnskap om foreldre som er bifile eller transpersoner, i og med at den offentlige statistikken vi har brukt, bare inkluderer lesbiske og homofile.

- 1) En survey til medlemmene av aktuelle interesseorganisasjoner og via andre kanaler, for eksempel web-baserte, med sikte på å kartlegge situasjonen i Norge i dag. Her er det mulig å spørre om seksuell orientering og kjønnsidentifisering eller kjønnsuttrykk, om vedkommende har barn fra før og hvor gamle de er, om de bor sammen med eller eventuelt hvor mye samvær de har med disse barna, om de har fått barn i et nytt forhold, om de bor sammen med/har samvær med disse barna, om man er enslig eller samboende/partner/gift, eventuelt adoptivforeldre eller fosterforeldre, og om partnerens seksuelle orientering. Sannsynligvis vil de fleste barna og ungdommene bo med lesbiske foreldre, men en slik survey burde få fram mye mer av den variasjonen som ikke kommer fram gjennom offentlig statistikk. Dessuten vil en slik survey få fram de kombinasjonsmulighetene vi skisserte i del 1.1, som ikke finnes i offentlig statistikk. Man vil få et «convenience»-utvalg, men det spørres om det er mulig å gjøre det på noen annen måte. Dessuten mangler det så mye kunnskap at en kartlegging uansett vil ha verdi.
- 2) En henvendelse til fosterhjemstjenestene samt de kommunale barneverntjenestene. Disse instansene bør få spørsmål om hvor mange barn og unge som er fosterhjemsplassert hos lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner, om det skjer aktiv rekruttering av lhbt-personer, eller man primært tar i mot de som henvender seg. Da vil det gå an å finne ut hvor mange nye lhbt-personer som rekrutteres som fosterforeldre, om det også her primært er snakk om homofile og lesbiske, om det skjer en økning av rekrutteringen over tid, osv. Det vil også gå an å finne ut om lhbt-

personer primært brukes som forsterkede fosterhjem, som vil være å forvente ut fra erfaringer fra Storbritannia og USA, eller om de også finnes blant vanlige fosterhjem eller slekts- og nettverksfosterhjem.

- 3) En spesialbestilling til Statistisk sentralbyrå. Denne bør blant annet brukes til å få oversikt over antall barn mellom 0 og 17 år som bor sammen med eller har samværskontakt med foreldre som er lesbiske og homofile, uansett hvordan barna har tilkommet. Dette kan bidra til å få bort eventuelle dobbeltregistreringer. Dessuten kan man derigjennom få oversikt over antall nye barn per år over noen år, slik at det blir mulig å få bedre kunnskap om utviklingen over tid. For det tredje vil man få oversikt over aldersfordelingen blant barna og ungdommene, slik at det blir mulig å få bedre kunnskap over hvor mange som vokser opp eller har deler av barndommen sin på denne måten.

Litteratur

- Hegna, K., H. W. Kristiansen & B. Moseng (1999). *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Oslo: NOVA, rapport nr. 1/1999.
- Hicks, S. (2005). Lesbian and gay foster care and adoption: a brief UK history. *Adoption & Fostering*, 29, 3, 42–57.
- Jensen, A.-M. (2005). Barn som bor med far bor også med mor. *Samfunnsspeilet*, 2005/2. Tilgjengelig på <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/barn-som-bor-med-far-bor-ogsaa-med-mor>.
- Leprince, L. (2009). *Transgender families. A new reality and already a political issue*. Tilgjengelig på <http://www.hes-france.org/IMG/pdf/transgender-families-report2009.pdf>.
- Roth, N., G. Boström & K. Nykvist (2006). *Hälsa på lika villkor? Hälsa och livsvillkor bland HBT-personer*. Stockholm: Statens Folkehälsainstitut, rapport 2006:08. Tilgjengelig på https://www.fhi.se/PageFiles/3171/HBT_web.pdf.
- Sudol, T. (2010). *LGBT adoptive and foster parenting*. New York: National Resource Center for Permanency and Family Connections. Tilgjengelig på http://www.hunter.cuny.edu/socwork/nrcfcpp/info_services/download/TSudol_LGBT%20Issues_InfoPacket.pdf.
- Sætre, A. H. (2004). Far er blitt viktigere, men mor er fortsatt viktigst. *Samfunnsspeilet*, 2004/2. Tilgjengelig på <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/far-er-blitt-viktigere-men-mor-er-fortsatt-viktigst>.
- Wiik, K. Aarskaug, A. Seierstad & T. Noack (2012). *Divorce in Norwegian same-sex marriages 1993–2011*. Oslo/Kongsberg: Statistisk sentralbyrå, Discussion Papers no. 723.

Summary

The report has two parts. First we present a knowledge review concerning the situation of children and young people with parents who are LGBT. In the second part we discuss statistical information about how many children and young people in Norway who grow up in families where at least one parent is LGBT.

The knowledge review

The review discusses two issues. The first is to generate better knowledge about children who grow up in families where at least one parent is LGBT through an update of recent Norwegian and international research. The research includes adoptive and foster homes as well. Second an objective has been to map areas where knowledge is lacking, and formulate relevant research questions.

Going through data bases in English and the Nordic languages resulted in 342 hits. In addition we used the snowball method and hand searches of relevant journals. After assessing the material we had collected, 44 studies published between 1989 and 2012 were included in the review, mostly from the UK, USA, or the Netherlands. It became very quickly apparent that most of the existing research literature concerns lesbian families, and that many publications were generated by the same research groups about one or a couple of projects. Research involving two gay parents has become slightly more common during later years, but is, still, significantly less prominent. In addition it has been well nigh impossible to find studies of bisexual or transgender parents. Studies of children who are adopted or fostered by LGBT parents are fairly rare as well. Consequently we were able to pinpoint serious holes in existing knowledge from the outset.

The review starts in *chapter 2*, where literature concerning different ways children become family members when at least one parent is LGBT are presented. Here, an important distinction exists between children born in a heterosexual relationship where one, possibly both parents later come out as LGBT, as opposed to children who are born into families where one or both

parents already identify themselves as LGBT. As is to be expected, older studies are more concerned with the former of these groups, while more recent studies are more concerned with the latter category.

In *chapter 3* we discuss research on correlations and consequences of children and young people's situation and well-being and the sexual orientation of the parents. The chapter covers two main themes. We have chosen to call the first theme neutral consequences because this relates to children and young people's sexual identity, sex roles and sexual orientation. Here one mainly finds negligible differences due to the family situation. Most children with lhbt parents identify themselves as heterosexual. At the same time a more open attitude towards experimenting with different sexual expressions has been noted.

The second theme in chapter three is potentially problematic consequences for children and young people, for instance regarding mental health, social functioning, school achievement or bullying. Again it must be underlined that most of the existing research concerns lesbian mothers, in many studies compared to single, heterosexual mothers or mothers living with the fathers of their children. In general we conclude that few differences between the groups are found, and that some differences are in favour of lesbian families. A reasonable conclusion is that one should not view the sexual orientation of the parents as the significant factor. Rather, there is the question of the kind of care and conditions for development the parents offer their children. With regard to problem development on the part of the children, one will, rather, be concerned with risk factors commonly associated with the care environment like poor mental health and substance abuse on the part of the parents, poverty, and messy divorces, etc.

In *chapter four* the focus changes to research on the relationship between children and parents when one or both parents are LGBT. Here we have found studies reporting the viewpoints of children as well as parents, and adoptive homes. However, studies of lesbian families still predominate. Again the studies find few differences between children's situation which can be attributed to the sexual orientation of the parents. As well, some of the results justify raising the question of whether the parents' gender means more

than their sexual orientation, to the extent that it may seem as if women may have other and more close relations with their children than men have.

As most of the research we have found mostly find few differences attributable to the parents' sexual orientation, *chapter 5* briefly discusses risk factors for problem development among children and young people. We argue that these have greater significance than the parents' sexual orientation.

An important result from the review is that studies which build on the perspectives of grown-ups and standardized assessments of the children and young people generally have another focus than that presented through interviews with children and young people. In *chapter 6* we show that when children and young people are asked directly, they are mostly concerned with aspects like their parents' openness in the local community, possible bullying because of their parents' sexual orientation, functional coping strategies, and LGBT organizations and environments as a resource. Thus, this chapter illustrates the diversity in children and young people's perspectives, which necessitates an open attitude to their daily lives. In addition it is necessary to accept that different ways of relating to the world outside of the family can be equally useful.

Research about children and young people with LGBT parents, which primarily concerns lesbian families, is frequently criticized as being methodologically weak. This has to do with small samples, often convenience samples, insufficient matching with comparison groups, etc. As well some will criticize the research for being too intent on «proving» that LGBT parents are at least as good parents as others. Such a politicized focus may be seen in relation to the fact that the research in this field started during the 1970ies, in the wake of lesbian mothers losing custody of their children in cases of divorce because of their sexual orientation. Thus the context of the research is different today, which will, probably lead to other approaches to the research.

Chapter 8 ends the review with a series of suggestions for future research based on the identified knowledge gaps. First, we argue that there is a need for better phenomenological descriptions about what growing up with LGBT parents is like. In addition it would be interesting to investigate more closely the significance of different ways of becoming part of the family for

the children, and whether the parents' being lesbian, gay, bisexual or transpersons means different things – in other words an in-group comparison within LGBT. Further, there is a great lack of research on the situation of children sharing their lives between more than one base, where parents who are LGBT are a part. An important question her will, as well, be the significance of relationships between children, parents, and the extended family and network, which is not at all discussed in the studies we have found. Finally we discuss the need for research on foster and adoptive families, and lastly the question of LGBT parents' interaction on important arenas in their children's daily lives. Here, collaboration with helping services are of great significance.

Since we are talking about large knowledge gaps, we finally argue that it would be wise to pool research resources into few, large, preferably longitudinal studies about the well-being of children and young people with LGBT parents, rather than distributing the resources between many small projects.

How many children and young people?

The second part of the report discusses the possibilities of estimating how many children and young people in Norway who grow up in families where at least one parent is LGBT. Second, we discuss possibilities and limitations associated with available statistics.

One important conclusion is that existing statistics can answer a few questions, associated with the number of same-sex parents with children from a former relationship, the amount of step child adoptions by same-sex couples, and the amount of children registered as being born as the result of donor insemination, assisted fertilization or the use of surrogate mothers.

The diversity where children with LGBT parents is concerned is, however, significantly greater than described by official statistics. Consequently these statistics are far from sufficient in significant areas which could have given more precise information. For instance we do not know the rate of single parents who are LGBT, nor the amount of families where the mother or father, or/and their spouses/partners, are LGBT. The results

presented in this part of the report must, thus, be seen as a starting point of important work directed at generating better knowledge.

This part of the reports concludes with some suggestions for further research as well. First, we propose a survey based study to members of relevant organizations and via other channels, for instance web-based, but aiming at map the situation in Norway. Second we propose that foster care and adoption services are contacted directly to map the prevalence of LGBT foster and adoptive parents. Third, we propose that Statistics Norway is asked to do special analyses of the degree of contact between children of divorce and their parents, when one or both parents are LGBT.